

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2021

Jana Maříková

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
ÚSTAV PEDAGOGIKY A SOCIÁLNÍCH STUDIÍ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Jana Maříková

Postoj k dítěti a dětství napříč generacemi od prvních
opatrogen po dnešní mateřské školy

Vedoucí práce: Dana Cibáková Ph.D.

Olomouc 2021

Čestné prohlášení

Já, níže podepsaná studentka, tímto čestně prohlašuji, že text mnou odevzdané závěrečné práce jsem vypracovala samostatně s použitím literatury uvedené v seznamu literatury.

Olomouc dne:

.....
podpis studentky

OBSAH

I. TEORETICKÁ ČÁST	9
1. DÍTĚ, DĚTSTVÍ A PRVNÍ PŘEDŠKOLNÍ INSTITUCE NA NAŠEM ÚZEMÍ V 19. STOLETÍ.....	10
1.1 DÍTĚ A DĚTSTVÍ V 19. STOLETÍ.....	10
1.2 PRVNÍ OPATROVNY	12
1.3 MATEŘSKÉ ŠKOLY	13
1.4 JESLE.....	15
1.5 SIROTČINCE	15
1.6 VZDĚLÁVACÍ DOKUMENTY	16
1.7 SHRUTÍ 19. STOLETÍ	18
1.8 PŘEHLED PŘEDŠKOLNÍCH INSTITUCÍ NA NAŠEM ÚZEMÍ V 19. STOLETÍ	19
2. DÍTĚ, DĚTSTVÍ A PŘEDŠKOLNÍ INSTITUCE NA NAŠEM ÚZEMÍ VE 20. A 21. STOLETÍ	20
2.1 DÍTĚ A DĚTSTVÍ VE 20. STOLETÍ.....	21
2.2 MEZNÍKY 20. STOLETÍ	23
2.3 MATEŘSKÁ ŠKOLA VE 20. A 21. STOLETÍ.....	23
2.4 KURIKULÁRNÍ DOKUMENTY 20. A 21. STOLETÍ.....	27
2.4.1 OBDOBÍ 1927 - 1945	29
2.4.2 OBDOBÍ 1948 - 1989	30
2.4.3 OBDOBÍ OD ROKU 1990 PO SOUČASNOST	35
2.5 SHRUTÍ.....	39
2.6 ZÁVĚR.....	40
II VÝZKUMNÁ ČÁST	42
3. PRAKTICKÁ ČÁST.....	43
3.1 TYP VÝZKUMU.....	43
3.2 FORMULACE HLAVNÍHO VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU	43
3.3 CHARAKTERISTIKA METODOLOGIE VÝZKUMU.....	43
3.4 POPIS VÝZKUMNÉHO VZORKU.....	44
3.5 ČASOVÝ HARMONOGRAM DIPLOMOVÉ PRÁCE	46
3.6 VÝZKUMNÝ POSTUP.....	47
3.7 PŘEDSTAVENÍ VÝZKUMNÉHO NÁSTROJE.....	47
3.8 DATA A VYHODNOCENÍ ZÍSKANÉ ŘÍZENÝM ROZHOVOREM.....	49

3.8 FORMULOVÁNÍ ZÁVĚRU VZHLEDEM KE STANOVENÉ	
VÝZKUMNÉ OTÁZCE	67
SEZNAM LITERATURY	68
INTERNETOVÉ ZDROJE	71
SEZNAM TABULEK	72
SEZNAM GRAFŮ.....	73
SEZNAM ZKRATEK.....	74
SEZNAM PŘÍLOH	75
ANOTACE.....	79

Poděkování

Chtěla bych poděkovat mé vedoucí práce doktorce Daně Cibákové za její cenné rady a příjemné jednání.

ÚVOD

„Děti se mají vychovávat tak, aby se později nevělely smutně životem a aby nenechaly všechny poklady a krásy světa shnit jen proto, že by k nim nenalezly klíč.“

Antoine de Saint-Exupéry

Hlavním tématem této diplomové práce je postoj k dítěti a dětství napříč generacemi v období od prvních opatroven po současné mateřské školy na našem území. Zaměřili jsme se na dítě a dětství v období vzniku prvních institucí, které poskytují péči o dítě, až po současné předškolní zařízení.

Postoj patří mezi důležité psychologické pojmy, ale tento termín zdaleka nepoužívají pouze odborníci, je součástí slovníku každého z nás. Jedná se o komplexní vztah k určitému objektu, aktivitě či jevu, který zahrnuje nejen složku emocionální a kognitivní (naše zkušenosti a názory), ale také konativní (chování). Svět se mění a zrychluje, ale děti jsou stále dětmi. Potřebují dostatek času pro svůj vývoj a naši trpělivost. Zajímalo nás, jaký postoj k dětem a dětství převládal v 19., 20. a na začátku 21. století na našem území.

Tato diplomová práce je členěna na dvě hlavní části. První – teoretická část, druhá – praktická část. Teoretická část je rozdělena na dvě hlavní kapitoly první **Dítě, dětství a první předškolní instituce na našem území v 19. století**, která obsahuje osm podkapitol věnující se dané problematice. V první podkapitole se zabýváme dítětem a dětstvím v 19. století. Druhá podkapitola je věnována prvním opatrovnám na našem území. Třetí podkapitola nás seznámí s prvními mateřskými školami. Čtvrtá podkapitola představuje instituci jesle. Pátá podkapitola nás informuje o sirotčinci. Šestá podkapitola nás seznámí se vzdělávacími dokumenty daného období. Sedmá podkapitola nabízí malé shrnutí 19. století a poslední osmá podkapitola představí přehled předškolních institucí 19. století.

Druhá kapitola **Dítě, dětství a předškolní instituce na našem území v 20. a 21. století** obsahuje tři podkapitoly. První podkapitola se věnuje dítěti, dětství v průběhu 20. a 21. století.

Druhá podkapitola popisuje instituce předškolního vzdělávání daného období jesle a mateřské školy. Třetí podkapitola představuje kurikulární dokumenty v tomto časovém úseku (předškolní dokumenty do roku 1945, předškolní dokumenty v letech 1945 – 1989 a předškolní dokumenty po roce 1989).

Praktická část je zaměřena na zjištění postoje pedagogických pracovníků a dvou ředitelek k dítěti, dětství a předškolnímu vzdělávání. Používáme zde metodu rozhovoru.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. DÍTĚ, DĚTSTVÍ A PRVNÍ PŘEDŠKOLNÍ INSTITUCE NA NAŠEM ÚZEMÍ V 19. STOLETÍ

Většina členů naší společnosti chápe jako smysl života zplození dítěte. Chtějí vychovat pokračovatele své rodové linie. Spousta rodičů o své potomky láskyplně pečují a plní téměř každé jejich přání. Nebylo tomu tak prokazatelně v každé době. Dodnes nelze přesně určit, jaký vztah naší předkové k dětem zaujímal. Jisté je, že se během staletí vztah k dítěti a dětství prokazatelně měnil.

Rodina bývá předmětem zájmu a zkoumání řady věd především sociologie, psychologie, pedagogiky i historie. Tyto výzkumy se odehrávají jak v současnosti, tak v minulosti. Jedná se o změny v oblasti ekonomických a kulturních poměrů. „*Ucelenější představu o některých změnách si můžeme utvořit porovnáním instituce rodiny minulého století s rodinou současnou. Předmětem srovnávání jsou jak její cíle, postoje a chování, tak zařízení domácnosti, činnost a symbolika rodiny a v neposlední řadě tradice a obřady*“ (Jeřábková, 1993, s. 25).

Dětský věk můžeme dělit na období novorozenecké, které přechází v období kojenecké přibližně do 1 roku dítěte. Dále je to období batolecí do 3 let věku dítěte a následuje předškolní období, které po té přechází ve školní věk. V předškolním období vnímáme dítě zpravidla ve věku 3 až 6 let. V této době dochází u dětí ke změnám v tělesných i pohybových funkcích, také v poznávacích procesech. Předškolní věk bývá označován, jako období prvního vzdoru, kdy si dítě začíná uvědomovat samo sebe a dochází k zásadní proměně v utváření osobnosti dítěte (Homolová, 2013, s. 48).

1.1 Dítě a dětství v 19. století

19. století je podle Gregoriánského kalendáře časové období od 1. ledna 1801 do 31. prosince 1900. V tomto období dochází ke spoustě válečných konfliktů, které se nevyhnou ani našemu území. Naše země je pod nadvládou Rakousko-Uherska, obyvatelé jsou české, německé nebo židovské národnosti. Stejně jako v rozvíjející se Evropě, ale i zámoří se v českých zemích odrazil vývoj v politickém, ekonomickém a sociálním charakteru. Nastupující industrializace zasáhla většinou do všech rodin (Šmelová 2004, s. 20).

Až 19. století objevilo dětství a začalo mu přikládat odpovídající důležitost v lidském životě, do té doby vnímalo okolí děti jako malé dospělé. Děti byly vychovávány rozdílným způsobem, dle zvyků sociální skupiny, z níž pocházely. Jejich výchova byla již od útlého

dětství směřována k tomu, aby obstály v dospělosti, mohly se úspěšně věnovat svému povolání, zvládly povinnosti spojené se správou rodinného majetku a v budoucnu se dokázaly v rámci možnosti co nejlépe postarat o svoji rodinu a zajistit tak její pokračování. Dosti zkreslenou představu má dnešní doba o životě a výchově šlechtických dětí. Ta byla až překvapivě tvrdá a náročná (Průcha 2013).

Výchova dítěte se lišila nejen podle pohlaví, ale také podle sociálního postavení rodičů. Potomci šlechticů, lékařů a úředníků byli vychovávaní s pomocí vychovatelů. Chudé děti směly navštěvovat obecnou školu, o jejich výchovu se rodiče starali sami nebo jim pomáhali prarodiče. Na vesnicích se žilo v chalupách nebo na statku, v takové domácnosti žili pospolu i tři generace. Ve městě si lidí pronajímali pokoje, ti movitější celé byty. I zde žilo více členů domácnosti a podmínky byly stísněné.

V minulosti byly rodiny s větším počtem dětí považovány a oceňovány, neboť větší počet dětí znamenaly sociální jistotu. Dodnes toto platí v rozvojových zemích. Vyspělé země pohlížejí na velký počet dětí spíše jako na překážku. Problémy vnímají v zajištění bydlení, financí (Jeřábková 1993).

K dětským hračkám se děti mohly dostat pouze třemi způsoby. Hračku jim vyrobil někdo blízky, později si hračky vyráběli samy a nejméně používaný způsob, hračky jim byly zakoupeny. Díky pozdější strojově výrobě se hračky staly přístupné pro více dětí (Mišurcová, Fišer, Fixl, 1980, s. 28).

Dětství v několika jiných podobách se nám vybaví při pohledu na obrázky Josefa Lady. I když malby vznikly až v první polovině minulého století, získáme z nich představu i o tom, jaké dětství prožívaly děti devatenáctého století. Život na vesnici se v tomto směru až tolik neměnil. Objevujeme nejen dětské radosti, a zármutek, ale i všední a sváteční události. V autorových dílech ožívají také všemožná strašidla, která měla děti děsit a nahánět jim strach, pokud zlobily a již nefungoval tatínkův pásek (Babková, 2010, s. 38).

I když bylo v 19. století dětem přiznáno právo na dětství, teprve ve 20. století se dítě stalo autentickou bytostí a plnoprávným, rovnocenným, ba i zvýhodňovaným členem společnosti. Chrání jej Ženevská deklarace práv dítěte z roku 1924. V roce 1924 Deklarace práv a svobod zakotvila skutečnost, že dítě pro svou nezralost tělesnou a duševní potřebuje ochranu před narozením i po něm. Liga národů v roce 1945 nahrazena Organizací spojených národů OSN. Cíl deklarace všechny děti mají právo prožít šťastné dětství. Bohužel žádný dokument nezajistí, aby se to dělo po celém světě.

1.2 První Opatrovny

V souvislosti s průmyslovou revolucí nastávají zásadní změny nejen v sociální oblasti, ale i v samotném přístupu k dětem v jejich výchově a vzdělávání. V nově vznikajících továrnách nejsou zaměstnáváni pouze muži, ale díky špatné ekonomické situaci rodiny také ženy a děti (Šlégl, 2012).

Již čtyřleté děti pracovaly v nelidských podmínkách za nejnižší možnou mzdu. Často vykonávaly velmi nebezpečné činnosti (práce v dolech, obsluha nebezpečných strojů) které v některých případech vedly i k jejich smrtelným úrazům. Z těchto důvodů bylo nutné opětovně připomenout význam rodinné výchovy pro vzdělávání nejmenších dětí. A právě tyto nedůstojné podmínky nastartovaly zakládání prvních předškolních institucí. Školní docházka, která znesnadňovala zaměstnávání dětí, nebyla podnětem k úplnému zrušení dětské práce. Teprve v roce 1903 byl v Habsburské monarchii uzákoněn zákaz zaměstnávání dětí mladších 12 let.

Vznikající předškolní instituce měly zpočátku různý název (opatrovna, útulek, asyl) v českých zemích to byly opatrovny, dětské zahrádky a později mateřské školy. Opatrovny představovaly pečovatelské zařízení, která plnila zejména sociální funkci. Byly zakládány v místech, kde se výrazně projevovala potřeba zajistit dětem zaměstnaných matek dohled (Šmelová, 2008, s. 20).

První opatrovna byla založena již roku 1830 ve Vídni, v roce 1832 vznikla Karlinská opatrovna a opatrovna v Praze na Hrádku, kterou založil nejvyšší purkrabí hrabě **Karel z Chotkova a Vojnína** (1783-1868). Zřízena byla z příspěvků a dobročinní. „*Učitelem*

tu byl Jan Svoboda, jenž v tomto vychovatelském odboru osvědčil, výtečnou způsobilost a dle své vlastní a zvláštní metody s výborným úspěchem působil až do smrti.“ Tato opatrovna byla německá. Roku 1837 vznikla první česká opatrovna, díky dobrovolným příspěvkům v Praze na Malé straně (Šafránek 1897, s. 199).

V roce 1892 bylo na území Prahy 16 opatroven pro 2823 dětí, o které pečovalo 44 pěstounek, 18 pomocných pěstounek, 18 opatrovnic a 15 hospitantek.

„*V školním roce 1894-95 bylo v království Českém*

- *opatroven: českých 55, německých 34, úhrnem 89*
- *zahrádek dětských: českých 92, německých 140, úhrnem 232*

Pro dívky které vyrůstají v hmotné i mravní opuštěnosti, nemají zůstávati ve škole, pro nebezpečí, jež by v příčině mravní spolužákům hrozilo, slouží ústavy nápravné, vychovatelný a polepšovny“(Šafránek, 1897, s. 200).

Mimo hlavní město vznikaly také opatrovný v dalších větších městech. V roce 1832 opatrovna v Karlíně, rok 1835 opatrovna v Plzni, 1836 opatrovna v Mladé Boleslavi v Rokycanech se otvírá opatrovna v roce 1838. Na Moravě vznikly opatrovný v Brně 1833, v Ostravě rok 1887. „Nyní jest v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 160 opatroven a škol mateřských“ (Klika, Sokol, 1895, s. 1309).

obrázek 1. <https://wwwbing.com/>

obrázek 2. <https://wwwbing.com/>

Jan Vlastimír Svoboda (1800-1844)

Karel z Chotkova a Vojnína (1783-1868)

1.3 Mateřské školy

Pojem mateřská škola jako první použil **J. A. Komenský** (1592-1670) ve svém Informatorium školy mateřské. Mateřskou školou označil ponaučování a výchovu v klíně mateřském. Komenský přirovnával výchovu dítek k malým stromkům a rostlinám. **Fridrich Fröbel** (1782-1852) zakladatel Kindergarten (dětských zahrádek) chtěl naznačit, že se jedná o místo plné něhy a péče (Šmelová 2004, s 38).

V opatrovnách u nás i v Německu se také vyučovalo, proti tomu vystoupil Fridrich Fröbel svými dětskými zahrádkami, v nichž vycházel z dětské hravosti. U nás se vyučování zakázalo ministerským nařízením v roce 1872. V této době již byla založena první Mateřská škola v Praze 1869 u svatého Jakuba, která byla protiváhou německých zahrádek. Vznikla z iniciativy **Marie Riegrové Palacké** (1833-1891), která poslala do Francie dvě české opatrovnice, aby zde přejaly francouzský koncept předškolního vzdělávání. Tyto pracovnice v Paříži čerpaly inspirace a po složení zkoušek se vracely přes Německo domů, kde si taktéž všimaly práce v předškolních zařízeních. Po návratu právě tyto slečny působily v první

mateřské škole u svatého Jakuba. Do roku 1893 zřídila obec pražská 16 mateřských škol (Klika, Sokol, 1895, s. 851).

V minulosti byly mateřské školy výchovnými institucemi. Staly se moderním východiskem pro české předškolní vzdělávání (Bělinová, Mišurcová 1982, s. 93).

Mateřské školy byly zřizovány na základě školského zákona, který v té době připouštěl zřizování škol mateřských „*pro opatrování, výchovu a vyučování dětí ke škole ještě nepovinných*“ rozeznávaly školy veřejné a soukromé, Ústřední matice školská zakládala české školy mateřské nejvíce v místech se smíšeným obyvatelstvem, jako protiváhu školám německým (Komárek, 1930, s. 369).

Správa ústavu řídila se pravidlem, že se do mateřských škol přijímaly děti z chudých poměrů, pro které byl pobyt v mateřské škole přínosem. „*Dítky rodičů nuzných, kterým se v domácnosti jejich nedostává hlavních podmínek ke zdárnému vývinu těla, za druhé dítky, jichž rodičové po celý den zaměstnání jsou práci svou, tak že se osobně o dítky a jich vychování starat nemohou*“ (Červínková-Riegrová, 1892, s. 82).

V nové mateřské škole mají vytvořit takové prostředí, které dítě zjemní, povede jej k ocenění krásy, čistoty a pořádku, chce mu vytvořit radostný život a poskytnout vše pro jeho radostný život. „*Bohužel nelze říci, že většina mateřských škol má příznivé podmínky. Ještě dnes existují vedle řádných mateřských škol pouhé o p a t r o v n y s nekvalifikovanými ženami, kterými se snižuje všeobecná úroveň mateřských škol*“ (Komárek, 1930, s. 27).

obrázek 3. <https://www.bing.com/>

Fridrich Fröbel (1782-1852)

obrázek 4. <https://www.bing.com/>

Marie Riegrová Palacká (1833-1891)

1.4 Jesle

Tato instituce sloužila pro děti, jejichž rodiče jim nedokázali věnovat dostatečnou péči. Jednalo se spíš o péči zdravotní. První jesle byly založeny roku 1854 na Starém městě a roku 1857 na Novém městě. Obě zařízení byla německá a vznikla díky charitativnímu spolku. České jesle se datují do roku 1884. Založila je Obec pražská ve škole u svatého Ducha v Praze.

„Aby se i nejmenším dítkám, které do opatroven ještě se nepřijímají a které matky za dne náležitě opatrovati nemohou, takovéhoho opatrování dostalo, zřídila obec roku 1884, pro tu část města, v níž to bydlí ta nejchudší část obyvatelstva, tak zvané jesle v bývalé budově školy svatodušské v. č. p. – 955 I., kterou k účelu tomu byla najala za roční nájem 300 zl.“ V této budově byly dvě oddělení jedno pro kojence a druhé pro děti ve věku od 18 měsíců do 3 let. Provozní doba jeslí byla od 7 hodin ranních do 6 hodin večerních. Děti zde dostávaly čisté oblečení, malé děti se denně koupaly a všechny děti měly 3 krát denně stravu. Pěstounky měly za úkol o děti pečovat, hrát si a starší děti učit krátkým textům (Červínková Riegerová, 1887, s. 108).

1.5 Sirotčince

Instituce určená k zaopatření a výchově dětí, které již nemají rodiče (sirotci), respektive je buď jejich rodiče odložili, nebo již zemřeli. Za nejstarší sirotčinec u nás se považuje vlašský sirotčinec založen roku 1573 v Praze. Podle zákonů má o opuštěné dítky pečovat domovská obec. Roku 1873 městská rada Pražská usnesla, založit sirotčinec arcivévodkyně Gisely. Ten otevřel své brány 15. prosince r. 1875 a přijal 51 sirotků. Tento ústav byl určen pro děti do 14 let věku. Dále byly děti předávány do učení bez jakékoliv opory a pomoci. *„Z ústavu, kde ničeho mu nescházelo, kde obklopeno bylo péčí všemožnou, nikdy nepoznalo starosti - čtrnáctileté dítě náhle bez všeho přechodu je vysláno do světa – zůstaveno samému sobě.“*

Ne všude měla obec domovská dostatek financí k založení sirotčince (nalezince) z tohoto důvodu si chudí lidé pomáhali navzájem a po osíření si děti brávaly k sobě (Červínková-Riegreová, 1887, s. 262).

Marie Riegerová Palacká (1833-1891) navrhovala, aby dívky byly v ústavu do 15 let, aby se učili domácím pracím a péči o nejmenší děti. Tyto dívky pak mohly najít uplatnění jako chůvy a pomocnice v domácnosti.

„Dětské galeje. Denně je potkávám, ten smutný, malý průvod, odrostlejších i zcela malých. Vedle nich se zasmušilou tváří kráčí jedna nebo dvě jeptišky. Stejně šátky z hrubé

šedé látky dělí je od celého světa, kastují je ode všech dětí na ulici. A stejně plachý pohled vzbuzuje útrpnost v každém jen trochu citlivějším srdci. Děti ze sirotčince!“ (Život, 1902, s. 418).

Pro děti normální, avšak osiřelé se zřizovaly sirotčince. Jejich úkolem bylo děti ošetřovat a pečovat o ně. Péče o sirotky již odedávna patřila do oboru sociální péče a péče charitativního. Děti navštěvovaly školu s ostatními dětmi (Kládner, 1938, s. 347).

1.6 Vzdělávací dokumenty

Za první vzdělávací dokument 19. století u nás můžeme uvést publikaci **Školka**, čili prvopočáteční, praktické, názorné, všestranné vyučování malých dítek k věcnému vybroušení rozumu a ušlechtnění srdce k navedení ke čtení, počítání a kreslení. Autorem spisu je **Jan Vlastimír Svoboda** (1800-1844), jeho dílo bylo přeloženo a používáno v mnoha zemích Evropy. Dále se skládá z 57 cvičení, které si dle volby může každý učitel rozdělit podle libosti. Svoboda doporučoval maximální dobu učení jednu a půl hodinu denně. Jednotlivé cvičení byly návodem pro vzdělávání dětí. Do Školky uvedl počátky čtení a psaní, dokonce jako první představil hláskovací metodu, jako metodu čtení. Vydává první čítanku „malý čtenář čili Čítanka pro malé děti“ další doplněk Školky byla kniha „První písař čili Praktické navedení k prvopočátečnímu psaní pro učitele a pěstouny“ (Klika, Štech, 1909, s. 1838).

„Cvičení XXIV. Počítání do desíti. - Druhy měděných peněz. – Kowy. – Hra penězi. – Následky dávání Krejčárků na pamlsky – Mrawná naučení – Písmenko: č. – Reysování schránky na prádlo – Modlitbička za zle jednajícího spolužáčka“ (Svoboda, 1839, s. 21).

Z příkladu je patrné že děti se všestranně rozvíjely v počtech, četbě, manipulaci s penězi, ctnosti a náboženství. Každému cvičení předcházela příběh k tématu. Nejprve učitel přidává na počítadle další kuličku a pokládá otázku dětem, kolik již má počítadlo v řadě kuliček? Děti počítají jednotně nahlas. Poté názorně počítají na různých příkladech. Následuje ukázka měděných mincí a počítání (dělení na poloviny, mám 6, kolik musím přidat, abych měl deset) dále rozebírají z čeho je mince vyrobená, děti jmenují věci ze železa, které se nacházejí ve školce a věci, které má maminka v kuchyni. Učitel dále přirovnává jednoho chlapce, který byl šetrivý a penízky si vždy odkládal, než si cokoli koupil, dohodl se s rodiči. Jiný chlapec hned, když dostal peněz, si běžel koupit pamlsek. Pamlsky si zkazil žaludek a onemocněl. Učitel nabádá děti k zdravému životnímu stylu. V případě, že chlapci peníze došly, bral peníze jiným a stal se z něj zloděj. Mravní ponaučení v bibli je psáno krásti se nemá. Protože chlapec kradl a mlsal, brzy mu rodiče zemřeli a on všechny zděděné peníze promlsal. Poté

chodil churavý a chudý od dveří ke dveřím a žebrol, a když mu nikdo neotevřel, vešel a vzal si, co našel. Jednou našel na stole prádlo. Zlé jednání nenechá Bůh bez trestu! „*Wšecko co máme, nazývá se jmění*“ (kniha, čepice) je vaše osobní jmění. Chlapec chtěl s prádlem utéct, ale v tom přišel domů majitel a zadržel jej. Tu začne chlapec slibovat, že už nikdy krást nebude a prosí o odpuštění a o propuštění. Pán mu řekne, že jej nemůže, propustit jinak by Bůh potrestal i jeho a zavolá na chlapce drába (policajta). Ten sváže chlapci ruce za zády a vede chlapce přes celou vesnici do šatlavy čili do žaláře. Na chlapce lidé ukazovali prstem a říkali, vidíte. „Tak mladý hoch a krade“. Škaredý zloděj v šatlavě dostane na ruce pouta, bude dostávat málo jídla a hodně bití. Takto se krádež trestá. Chlapec zvaný Černota dostává výprask. Děti opakují tuto větu a navazují na písmeno „č“ jako Černota. A písmenko č napíší. Následuje modlitba za zle jednajícího spolužáka (Svoboda, 1839, s. 101).

Český lékař **František Jan Mošner** (1797-1876) vydává roku 1851 knihu „*Pěstounka, čili Vychovávání malých dítek mimo školu*“ byla označena za příležitostné výchovné poučování, doprovázené vždy příslovím. Jako metodu vzdělávání zařazoval pozorování, rozhovor, vycházky a vyprávění. „*Nebylat' vlastně pěstounka naší učitelkou, nýbrž život sám, příroda se svou rozmanitostí. Tu nás poučil žebrák, onde soused, jinde sousek, s nimiž se pěstounka na rozumné rozpravy dala, již uměle tak zatočila, že pak k našemu potěšení a poučení posloužila*“ (Mošner, 1851, s. 148).

V období národního obrození se snažili různí představitelé poukázat na důležitost předškolního vzdělávání pro všechny děti. Mezi tyto představitelé patřil **Karel Slavoj Amerling** (1807-1884) český lékař a pedagog, do Návrhu pro národní školy zařadil školy již pro děti dvouleté. Návrh byl zaměřen na rozvoj všech oblastí a všech vloh dětí (Štverák, 1983, s. 207).

Další dokument, který sloužil k vzdělávání dětí *Školka mateřská Sbirka her, písní, říkání a přání pro mateřské školy* autorkou byla **Božena Studničková** (1849-1934) Publikace obsahuje 24 písní, 17 říkání a 17 přání. Z textu je patrné, že se děti vedly k hluboké úctě k svým rodičům, prarodičům k náboženství a poslušnosti. Další publikací je *Úvahy a ukázky metodické práce v oboru škol mateřských a Pěstounkám škol mateřských*

„*Tatínku můj přemilý
Co bych chtěla, (chtěl Ti říci),
Můžeš snadno vyčísti
z očíh mých a lici.*“

*A však poslyš laskavě
přece mého hlásku:
Zachovej nám, prosím Tě,
Péči svou a lásku!“*

Celkem autorka vydala čtyři publikace (Studničková, 1883, s. 57).

Ludmila Tesařová (1857-1936) byla propagátorkou loutkového divadla v mateřských školách. Zasloužila se o rozvoj loutkářství v naší zemi. Spatřovala důležitost a nezbytnost zařadit do vzdělávání dětí uměleckou tvorbu. Mezi její díla patří *Dětské loutkové divadlo pro školu a dům, Kašpárek jde do světa, Tři panenky každá jiná Mina-Týna-Karolína*.

Specifickou koncepcí vzdělávání v českých školách mateřských představila **Barbora Ledvinková** (1840-1922). V její koncepci se společně spojily francouzské, německé a české prvky výchovy prezentované ve spise *Škola mateřská* (Syslová, Burkovičová, Kropáčková, Šilhanová, Štěpánková, 2019, s. 29).

1.7 Shrnutí 19. století

Postavení dítěte a dětství v 19. století bylo dosti složité. Již malé děti musely pracovat v továrnách. Docházelo velmi často k smrtelným úrazům dětí, z důvodu nízké péče. Citová vazba byla velmi malá jak mezi samotnými rodiči tak i směrem k dětem. K zlepšení situace přispělo zrušení dětské práce. Převládal názor tvrdá výchova, rovná se zdravé dítě. Děti byly často bity a strašeny. Pokrokově smýšlející společnost se snažila děti chránit před škodlivými vlivy. Dětství začínalo být vnímáno jako příprava na dospělý život. Rodičům byla poskytnuta pomoc při výchově v podobě prvních předškolních institucí (opatrovny, mateřské školy, jesle aj.). Děti se v těchto zařízeních měly možnost vzdělávat. V tomto období byl kladen velký důraz na zbožnost a poslušnost. Celý rok byl řízený různými pranostikami a zvyky. Kdo je porušoval, tomu se vedlo zle. V předškolním věku se děti učili číst, psát i počítat. Roku 1872 vyšel ministerský výnos, který měl za úkol podporovat rodinnou výchovu a připravovat děti na školní vyučování.

„ Vzpomeňme dále fakta, o němž nás poučila teprv moderní pedopsychologie, že dítě není nějaký přípravný stupeň nebo miniatura dospělého člověka, dokonce již ne nějaký miniaturní divoch, nýbrž bytost svého druhu (sui generis) s vlastním životem tělesným i duševním, v němž ku podivu nebývá často ani zájmu právě pro ony dávno zapadlé doby pravěku a starověku, jak bychom podle theorie té mohli souditi, nýbrž naopak pro jevy vlastního okolí a nynějšího prostředí“ (Kládner, 1925 s. 152).

1.8 Přehled předškolních institucí na našem území v 19. století

Tabulka č. 1

Německá opatrovna na Hrádku v Praze	1832	Zajištění péče dětí pracujících rodičů
Česká opatrovna na Malé straně v Praze	1837	Zajištění péče dětí pracujících rodičů
Jesle	1854	Zajištění péče dětí pracujících rodičů
Sirotčinec	1875	Péče o děti odložené, sirotky do 14 let
Mateřská škola u sv. Jakuba v Praze	1869	Výchova dětí a vyučování

„Ještě správnější je Pestalozziho vytknutí cíle výchovy: vychovejme k lidství; ale pojem lidství může být definován všelijak, katolický, židovský, idealistický, pesimistický, optimistický. Teprve definice činí jej a teorii výchovy na něm založenou pozitivistickými nebo nepozitivistickými“ (Horák, Kratochvíl, 2001, s. 93).

Největší zásluhu za vznik českých předškolních zařízení na našem území vdčíme **Marií Riegrové Palacké**. Nejvíce myslela na chudé ženy a jich děti. Dvě věci byly nejnápadnějšími v jejím jednání: její velká úcta k chudobě a její neohroženost.

Dokázala spojit dvě těžké věci: přiblížit se k chudému, získat jeho důvěru a při tom zachovat si autoritu. Nikdy nepřicházela jako dávající k prosícímu, vždy šetrně. Svoji práci vykonávala v tichosti a nikdy pro sebe nežádala žádné pocty. Vždy jednala tak, jak smýšlela, a projevovala se taková, jaká ve skutečnosti byla. Nic nepředstírala, byla silná duchem a pravdivá. Byla lhostejná k úsudku a chvále cizího světa, ale pevně kráčela za svým cílem. Byla zároveň citlivá i laskavá, avšak neoblomná ve svých zásadách. Žádnou obtíž se nedala zastrašit (Červinková Riegrová, 1892, s. 186).

Zasloužila se o zakládání českých mateřských škol. Prosazovala práva a vzdělání žen. Jejím životním posláním byla starost o chudé děti a nemocné lidi.

2. DÍTĚ, DĚTSTVÍ A PŘEDŠKOLNÍ INSTITUCE NA NAŠEM ÚZEMÍ VE 20. A 21. STOLETÍ

Konec 19. a začátek 20. století je spojován se snahou o reformní školství, které se začalo rozvíjet v Anglii, Francii, Německu, Itálii a Spojených státech amerických. Jednalo se o změnu pohledu na dítě má se přijímat takové jaké je a ne tak jak bychom jej chtěli mít. V českých zemích během hnutí za reformu mateřských škol usilovala o změny **Ida Jarníková** (1879-1965) a na Moravě představitelka **Anna Süssová** (1851-1941). Vznik nové Československé republiky pro český národ znamenal obnovení nezávislosti (Mišurcová, Čapková, Mátej, 1987).

Délka předškolní výchovy byla přímou úměrou vývoje hospodářství a sociálních poměrů dané země. Chování dětí se vykládalo jako nedostatek dospělých, domnívali se, že dítě je takové, protože mnoho věcí nedokáže, nerozumí tomu, je nedokonalý malý dospělý.

Období 20. století negativně ovlivnily dvě světové války. První v letech 1914-1918 a druhá v letech 1939-1945. První světová válka zásadně změnila rozdělení Evropy. Rozpadem Rakousko-Uherska vznikaly samostatné státy např. Rakousko, Maďarsko a náš stát Československo. Následkem války se z velké části dětí stali sirotci, taktéž byl akutní nedostatek potravin. Předškolní zařízení se snažily pomoci těmto dětem. V novém Československém státě se počítalo s rychlejším rozvojem mateřských škol. Zatím co na půdě Městské správy byla mateřským školám přisuzována výchovná funkce. Ministerstvo školství mu přisoudilo pouze funkci charitativní. Následkem tohoto nebyl přijat návrh zákona o předškolním školství, který byl vypracován na základě usnesení I. Sjezdu českých a slovenských učitelů. Tento sjezd se konal v roce 1920 a odborníci se dohodli na požadavcích, které obsahovaly.

- Vydat zákon o mateřských školách.
- Povinně zřizovat mateřské školy pro děti od 3 do 6 let všude tam, kde se jeví jejich potřeba.
- Zavést povinnou docházku do mateřské školy u dětí ohrožených ve vývoji tělesném, duševním nebo mravním.
- Právně a hmotně zabezpečit učitelky mateřských škol.
- Zařadit mateřské školy do školské soustavy.

- Uskutečnit požadavky mateřských škol z hlediska hygienického, pedagogického.
- Zabezpečit vysokoškolské vzdělání pro učitelky mateřských škol

(Váňa, 1960, s. 147).

Po druhé světové válce se celkově změnil pohled na dítě v mnoha oblastech, ve významu předškolního vzdělávání v mateřské škole. V raném dětství se začal význam předškolního vzdělávání dostávat do popředí. Odborníci poukazují na zabezpečení kvalitní péče o dítě do 6 let věku. Nabádají k uvědomění společnosti, že na dětech spočívá budoucnost. Poukazují na velkou úmrtnost dětí v raném věku z důvodu infekčních onemocnění, nabádají rodiče k důsledné péči o děti.

2.1 Dítě a dětství v 20. století

Počátkem 20. století vzniká hnutí zvané pedagogický reformismus. Hnutí od počátku kritizovalo dosavadní způsob vzdělávání. Prosazovali vytvoření škol, které by žáky přestali memorovat, ale přihlížela k osobnosti dítěte. Preferují individuální zapojení dětí, tzv. pedocentrismus, dítě je středem všeho. Na základě reformních snah začaly vznikat různé alternativní školy. Mezi představitele reformních škol patří **Ellen Keyová** (1849-1926) švédská stoupenkyně ženského hnutí, spisovatelka její nejznámější publikací se stala *Století dítěte*. Jedná se o manifest za práva dítěte a svobodnou výchovu.

V důsledku změn pracovních příležitostí se velká část obyvatel přesouvala z tradičního venkova do velkoměst. Z těchto důvodů se velké rodiny tvořené dětmi, rodiči, prarodiči rozpadly, tímto se vytratila i klasická výchova dětí. Děti začaly žít ve městě v bytech bez dozoru a péče. Pokud tyto děti nenavštěvovaly nějakou předškolní instituci, stala se jejich vychovatelkou ulice. Dětem střední a vyšší vrstvy se pozornosti dostávalo v podobě pěstunek a soukromých učitelů. Dětství v době světové války bylo velmi složité.

Děti byly nabádány k šetrnosti v jídle, střídmosti a poslušnosti. Pokud měly potřebu více jíst, bylo jim to vytýkáno a bráno jako prohřešek. Stravování fungovalo na přidělové lístky, již malé děti musely stát v řadách na jídlo a být svědky velkých roztržek a láteření. Nedostatek nepanoval pouze ve stravování, ale i v potřebě tepla. Uhlí bylo nedostatkové zboží, děti chodily na nádraží a shazovaly uhlí ze stojících vagonů. V důsledku toho docházelo k smrtelným úrazům, vojáci měli nařízeno střílet i na takto malé děti.

Po první světové válce vznikaly v samostatném Československu státní mateřské školy, ostatní byly církevní nebo soukromé. Dětství v novém státě dostává větší rozměr. Spousta odborníků se snaží upozornit na důležitost tohoto období. Dětem se dostává větších práv

a svobod, bohužel prvním negativem je velká hospodářská krize. Děti opět hladoví a jsou nuceny pracovat a starat se samy o sebe. Druhé negativum se dostaví o pár let později v podobě začátku 2. světové války. Největší utrpení se týká dětí židovského a romského původu. Tyto děti byly za války ve většině případů transportovány do koncentračních táborů, kde taky velká část dětí byla usmrcena. Pozdějším pozitivem války byly různé nové objevy v oblasti zdravotnictví, psychologie a sociologie.

Po válce se nejprve odborníci snažili navázat tam, kde před válkou skončili. Zdálo se, že se dětem povede lépe. Tyto snahy byly bohužel pozastaveny z politických důvodů. Lidé již nevěřili západním mocnostem a začali vzhlížet k Sovětskému svazu. Díky tomu se k moci dostává Komunistická strana Československa, která se u své moci udrží až do listopadu roku 1989. Dětství je v mnoha podobách upřednostňováno. Dětem se dostává velice kvalitní zdravotní péče. V předškolních institucích se dbá na jejich fyziologické potřeby, bohužel bez dostatečné psychologické péče. Dítě je dostatečně materiálně zabezpečeno opět bez emočního porozumění. V 70 letech minulého století se na našem území narodilo nejvíce dětí. Děti jsou vedeny k vzájemné spolupráci a ke kolektivní výchově. V devadesátých letech minulého století se začíná navracet pozornost na jednotlivce.

V demokratickém státě je dítě chápáno jako jedinečná a neopakovatelná bytost, která má právo na prožití šťastného dětství s individuálním přístupem. V souladu s listinou základních práv a svobod, která byla přijata valným shromážděním OSN 20. listopadu 1989 má každé dítě.

- Právo na život.
- Právo na jméno a národnost, a pokud je to možné, právo znát své rodiče.
- Právo na ochranu totožnosti.
- Právo žít se svými rodiči, pokud je to potřebné a v jeho zájmu. V případě, že je dítě odděleno od jednoho nebo od obou rodičů, má právo udržovat pravidelné kontakty s oběma rodiči.

Tradiční nadřazenost dospělého ustupuje do pozadí a z dětí se stávají rovnocenní partneři. Dítě se spolupodílí na rozhodování a volbě činností, jedná se o budování vzájemné důvěry a projevy uznání vůči dítěti. Ne všichni rodiče dokázali pochopit partnerství. Bohužel někteří své povinnosti ve výchově převedli na své děti. Tyto děti jsou ztracené v bezhraničném prostoru. Současné děti vyrůstají v rodinách, které se potýkají s řadou různých problémů. Problémy se vzájemně prolínají a jeden souvisí s druhým. Častý problém

mladých rodin je ekonomická situace. Rodiče nedokáží dopřát dětem dostatečně podnětné prostředí.

2.2 Mezníky 20. století

Tabulka č. 2

28. června 1914	František Ferdinand budoucí vládce Rakousko-Uherska byl v Srbsku zavražděn
28. července 1914	Rakousko-Uhersko vyhlašuje Srbsku válku (začátek 1. světové války)
28. října 1918	Vznik samostatné republiky - Československo
11. listopadu 1918	Ukončení 1. světové války
14. listopadu 1918	Zvolení Tomáše Garrigue Masaryka prezidentem Československa
1930 - 1933	Velká hospodářská krize
1. září 1939	Německo obsadilo Polský stát – začátek 2. světové války
2. září 1945	Ukončení 2. světové války
25. únor 1948	Přebírá moc Komunistická strana Československa
17. listopad 1989	Ukončení moci KSČ

2.3 Mateřská škola ve 20. a 21. století

V roce 1918 byl publikován návrh zákona mateřských škol, který měl sloužit jako podklad pro mateřské školy. Návrh požaduje povinné zakládání škol mateřských a poslední dva roky navrhuje taky jako povinnost. Jeden z bodů odkazuje, „že *mateřské školy jsou bezplatné a veřejné*“ (Časopis učitelek škol mateřských 1918, s. 20). „*V Českých zemích se projevovala od počátku 20. století tendence k prohloubení výchovné péče o předškolní děti a proto silily snahy čelit německým vlivům.*“ Před druhou světovou válkou fungovalo na našem území více než 2000 zařízení, která byla určena pro děti v předškolním věku. Většina se nacházela ve velkých městech a mimo tato státní zařízení byly i školy církevní a soukromé (Průcha, Kořátková 2013, s. 68).

Reformní hnutí, se snaží poukázat na potřeby dítěte. Za cíl si klade vymanit ze způsobu školské práce a snaží se změnit výchovný a vzdělávací systém (Bečvářová, 2010).

V Československé republice se o reformu škol mateřských pokusila učitelka **Anna Süsová** (1851-1941). Počátkem 20. století zakládá mateřskou školu v Brně, ve které praktikuje své nové poznatky v oblasti předškolního vzdělávání. Velký důraz kladla na celkový tělesný vývoj dětí, dostatečný pohyb a pobyt venku. Podporovala národní písně, pohádky a bajky při vzdělávání dětí. Byla odpůrcem školské práce v mateřských školách, snažila se přiblížit jiný způsob, svobodnou volbu dětí, dostatečný prostor k spontánním činnostem (Süsová 1912, s. 7).

„B) Ministerská nařízení a úvaha o nich

I. O účelu a zařízení mateřských škol

§ 1. Účelem školy mateřské jest podporovati a doplňovati domácí vychování dítek v tom věku, kde nejsou ještě povinny do školy choditi, připravovati tedy dítky k vyučování ve škole obecné spořádaným cvičením těla a smyslů, jakož i přirozeným vzděláváním ducha.

§ 2. Prostředky vychovávací ve škole mateřské jsou: zaměstnání, kteráž vzdělávají pud činnosti tvořivé a utvářející, hry v pohybu se zpěvem i beze zpěvu, nazírání na předměty a obrazy a rozhovory o nich, povídky a básničky, konečně lehké práce zahradní.

Všeliké vyučování ve způsobě školní naprosto se vylučuje.

§ 3. Do školy mateřské nesmějí se děti přijímati před počtím čtvrtého roku a mají se z ní dle říš. zák. o školách obecných (§ § 21., 23.) propustiti, jakmile dokonají šestý rok věku svého. Dle žádosti rodičů neb jejich zástupců mohou se dítky do školy mateřské každé chvíli přijímati a z ní vystupovati.

Děti, které mají na sobě nějakou vadu, z nichž by jiným chovancům mohlo vzejíti nebezpečství, nemohou do školy mateřské přijaty býti.“ (Süsová 1912, s. 14)

Další významnou představitelkou reformního hnutí byla učitelka **Ida Jarníková** (1879-1965). Vypracovala vzdělávací dokument pro školy mateřské a pro první dva ročníky školy obecné, který rozdělila do čtyř oblastí (*Člověk, Zvířata, Rostliny, Různé*). V prostředí mateřské školy kladla důraz na příznivou atmosféru, propagovala demokratický přístup k dítěti. Usilovala o vysokoškolské vzdělávání pro učitelky v mateřských školách (Dostál, Opravilová 1988).

„V reformním hnutí, které znamenalo uvolnění dětí ze školních lavic, větší volnost pohybu, pobyt venku, odmítání školského způsobu vyučování se prosazoval pojem

zaměstnání jako označení skupinových nebo společných činností dětí řízených učitelkou (Bartušková 1976, s. 192).

K teoretickému rozvoji v oblasti předškolní pedagogiky v období mezi dvěma světovými válkami přispěla řada odborníků nejen z oblasti pedagogiky. K tvorbě dětské didaktiky významně přispěl **Otakar Chlup** (1875-1965) Poukazoval na propojení poznatků z oblasti pedagogiky, biologie a společenských věd. Pokud mají být výchova a vzdělávání účinné, musíme brát v potaz vědecký základ, ve kterém slouží mateřská škola jako základna pro správnou reformu celého školství.

„ Dítě je členem lidské společnosti, pro lidskou společnost musí být vychováváno a k tomu zřídka stačí úzký kruh rodinný. Je třeba dítě zavést mezi množství jemu podobných mladých bytůstek, aby se s nimi učilo a od nich, neboť dítě dítěti je nejlepším příkladem a veselost dětství přirozená budí chuť k práci“ (Chlup, Rathaus, 1920, s. 192).

Předškolní výchova v období první republiky 1918-1939 zjišťujeme, že ne vše se vyvíjelo podle společenských představ. Bohužel snaha učitelek zařadit mateřské školy do školní soustavy nebyla vyslyšena. V platnosti stále zůstávala řada směrnic z období Rakousko-Uherska. I přes silné protesty učitelstva zůstaly mateřské školy závislé na svém zřizovateli a v očích veřejnosti plnily funkci sociální, neboť se staraly o vzdělávání dětí převážně z chudých rodin.

Německá okupace v roce 1939 a období celé druhé světové války mělo velký vliv na vývoj předškolních institucí. Odtržením pohraničních oblastí bylo rázem zrušeno přes 50 % státních mateřských škol a spousty továrních a soukromých institucí. Pracovníci těchto zařízení se rázem ocitli bez práce a jen stěží byli umísťováni na jiné pozice ve vnitrozemí. V době protektorátu Čechy a Morava byl K. H. Frankem vydán zákaz o zřizování českých mateřských škol. Byly zřizovány školy německé, které byly velmi kvalitně vybaveny. Tyto školy měly za úkol přilákat české děti a rodiče, kteří měli popřít své češství a nechat se dobrovolně germanizovat. Německé školy však na většině území zely prázdnotou. V této době začaly vznikat útulky pro děti pracujících rodičů v podnicích důležitých pro válečné účely. Mnohé obce uvítaly levné útulky před drahými mateřskými školami (Mišurcová, Vobořilová, 1980, s. 26).

Po druhé světové válce se svět rozdělil na dvě poloviny. Ta jedna byla pod vlivem americkým, ta druhá pod vlivem Sovětského svazu. Díky osvobození od Němců za velké pomoci SSSR byly západní mocnosti považovány za zrádce. Československá republika se přiklonila na stranu východní.

Myšlení obyvatel po skončení druhé světové války se ubírá ideovým směrem k levicově smýšlejícím idejím socialismu. V únoru 1948 se k moci na 40 let dostává Komunistická strana (Randák 2011, s. 321).

Od 50 let 20. století dochází k prudkému rozvoji mateřských škol na našem území. Zapříčinila to nejen velká zaměstnanost matek, ale i změna totalitního režimu a celkový způsob života. V tomto režimu se postavení mateřských škol posílilo. V roce 1948 je vydán zákon o úpravě jednotné školství tzv. Nejedlého zákon. Tento zákon zestátnil školství a zavedl jednotnou školskou soustavu. Zákon č. 95/1948 znamenal definitivní konec za reformním hnutím. Mateřská škola byla pro děti od 3 do 6 let, zřídila jí obec nebo závod, počet dětí ve třídě byl minimálně 20 a maximálně 30 dětí, do mateřské školy se přijímají děti tělesně a duševně zdravé, předškolní vzdělávání bylo bezplatné.

Jednotné školství přineslo:

- Zpracované úřední normativy vedené vlivem sovětských teorií

Do roku 1989 byla obsahová náplň v mateřských školách pod vlivem marxisticko-leninské doktríny. Politika státu oddělila mateřskou školu a rodiny, mateřské škole přisuzovala nadřazenou složku ve výchově dítěte. Mateřská škola zastávala funkci sociální péče pomoci zaměstnaným matkám s výchovou dětí ve smyslu připravit dítě na školu. Instrukce působila na děti a pěstovala v nich semínko na utváření jediného správného světového názoru. Změna přišla s pádem Komunistické strany v naší zemi. Od 90 let se mateřským školám přisuzovala nová funkce. Být partnerem rodiny napomáhat při výchově dětí, vést je k hodnotám naší země. Zrovnoprávnění výchovných vztahů, ale i možnost vybrat si mateřskou školu dle svobodné volby. Dnešní prvořadý smysl instituce spočívá, být nápomocen prožít dětem šťastné dětství. Současná mateřská škola vychází z individuálních potřeb dítěte (Jeřábková 1993, s. 89).

Osobnostně orientovaný model je chápán, jako otevřený systém, který se blíží rodinné výchově a s rodinnou úzce spolupracuje. Mateřská škola působí na dítě individuálním přístupem a napomáhá dítěti rozvíjet se svým vlastním způsobem. Vliv dospělého na dítě je humanizován a demokratizován, dochází k humanizaci škol (Opravilová, Gebhartová, 2003, s. 72).

Podoba předškolního vzdělávání se úměrně měnila vlivem politickým, ekonomickým a společenským. Vznikalo alternativní školství, rozvíjely se církevní a soukromé předškolní instituce. Politické diskuze se snažily zpochybnit význam předškolních zařízení, uvažovalo se o čisté podpoře rodinné výchovy. Mateřské školy získaly funkci výchovnou a vzdělávací,

ve které se vzdělávají děti ve věku od 3-6 let. V roce 2017 se poslední rok předškolního vzdělávání stal povinným a bezplatným. Do mateřských škol mohou být přijaty děti od 2 let věku. Dvouleté děti nemají zajištěný právní nárok na přijetí do předškolního vzdělávání v mateřské škole. Tyto děti mají možnost být zařazeny do jeslí. V některých částech naší země je těchto zařízení nedostatek. Vznikají nové dětské skupiny a soukromé jesličky.

2.4 Kurikulární dokumenty 20. a 21. století

Kurikulum z latinského originálu *curriculum* pochází, z latinského *curie* běžet vyjadřuje pohyb určitým směrem k určitému cíli po určité cestě. V pedagogickém smyslu chápeme, jako pohyb, který doprovází děti v předškolním vzdělávání po cestě k jejich optimálnímu rozvoji. Předem vytýčenou, plánovanou trasu, při níž dítě nabývá nových zkušeností dle svých schopností a zájmu. Obsahuje podmínky a prostředky k dosažení cíle. „*Může být chápáno*“

1. jako **vzdělávací program**, plán nebo projekt výchovně-vzdělávacího působení (vytýčení směru, délky a cíle trasy);
2. jako **obsahová náplň** výchovně-vzdělávacího působení to znamená, všechno co bývá zahrnuto v osnovách a metodických příručkách (kudy trasa povede, kde se dá zrychlit, čeho si zvláště všimnout a co lze pominout). Na základní škole je to seznam vyučovacích předmětů a jejich časové rozvržení výchovných složek;
3. jako dosažený **výsledek**, zkušenost, kterou si dítě v průběhu výchovně-vzdělávacího působení podle určitého kurikula osvojí. Znamená to prakticky všechno, co dítě ve škole získalo, včetně úsilí, které ke zdárnému splnění úkolu vynaložila, a co mu umožní pokračovat v další cestě tedy nejen vlastní výkon, ale i osobitý způsob provedení individuální „běžecký styl“ (Opravilová, Gebhartová, 2011, s. 24-25).

Kurikulum má několik vzájemně podmíněných rovin.

1. **rovina plánovací:** Je to vše to, co si plánujeme, čeho chceme dosáhnout. Je zachycená v osnovách, plánech, metodických příručkách a učebnicích. Opírá se o základní legislativní normy, jako je *Ústava, Deklarace práv dítěte*. Plánovací rovinu tvoří také dokumenty *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice (Bílá kniha)* a *Rámcový program pro předškolní vzdělávání*, které vyšly v roce 2001.

2. **rovina realizační:** Vše co již bylo realizováno. Rovina odráží to, vše co se z plánovaných záměrů uskutečňuje, dokumentuje konkrétní práci pedagoga. Je zachycena v třídní knize.
3. **rovina výsledková a hodnotící: (dosažená)** Projevuje se v dosažených výsledcích dětí. Vše co děti zvládly. Najdeme v dětských portfoliích.

Druhy kurikula

1. podle charakteru rozlišujeme:

- národní
- formální
- neformální,
- skryté
- integrované kurikulu

Národní kurikulum jedná se o obecný program vzdělávání, který zajišťuje, vzdělání pro všechny v zemi. Národní kurikulum je garantované státem. Obsahuje obecné cíle školního vzdělávání.

Formální kurikulum váže se k edukační činnosti. Obsahem může být plánování, ŠVP, TVP, vše to, čeho chceme dosáhnout.

Neformální kurikulum obsahuje vše to, co se účastní edukační činnosti, školní řád, program dne, vyhláška, organizační řád, hospitace, organizační sféra školy, mimoškolní aktivity. Zamýšlí vzdělávací program založený na integrované výuce. U nás má tradici v mateřské škole a na prvním stupni školy základní.

Skryté kurikulum vyjadřuje to, s čím se žáci ve škole setkávají a co je může ovlivňovat, aniž by to bylo plánováno. Osobní postoje učitelů, jak se učitel chová k žákům, jak na ně působí, jak s nimi hovoří.

Pod označením kurikulární politika státu máme na mysli, to co stanovuje stát

- 1) stanovuje strategii pro vytváření kurikulárních projektů
- 2) předpisuje procedury jejich tvorby
- 3) rozděluje kompetence subjektů, které se na tvorbě a zavádění kurikula podílejí
- 4) související strategické dokumenty
- 5) související právní dokumenty
- 6) změny v systému a formě kurikulárních dokumentů

2.4.1 Období 1927 - 1945

Ida Jarníková vydala **Výchovný program mateřských škol s podtitulem „Přehled výchovných prostředků a jak jich užívati při výchově malých dětí“** (1927)

Cílem výchovy byl všestranný vývoj duševní a tělesný. „ *K péči o tělesný vývoj patří péče o čistotu osobní i v okolí dítěte, o pořádek, o čistý vzduch, o slunce, o pohyb a odpočinek, o správnou a pravidelnou výživu, o správné dýchání. Duševní vývoj podporuje cvičením smyslů, řeči, obraznosti, tvořivosti, pudu napodobivého, pozornosti, soudnosti, paměti*“ (Jarníková, 1927, s. 5).

Cílem výchovy bylo zdravé tělo, bystré a vycvičené smysly a základy pro život ve společnosti. K péči o čistotu těla patřilo udržování pořádků ve svých věcech a v okolí, dostatek pohybu, odpočinku, správná výživa a správné dýchání. Důležitá činnost při výchově byla přikládání hry. Děti při hře získávají zkušenosti, soustřeďují se, procvičují smysly, uplatňují své dosavadní návyky, znalosti a dovednosti. Hrou se dítě nejen rozvíjí, ale i ukáží. Na všestranný rozvoj dítěte nemá vliv pouze výchova, ale i jeho vlohy a nadání. Vycházíme především z dědičných dispozic a pomocí pozorování odhalíme jeho vnitřní život, dokážeme se vcítit do prožitků, myšlení a pocitů.

Pomocí her a řízených činností se děti za pomoci učitelky orientují v okolním světě, získávají první životní zkušenosti, učí se mravnosti, rozvíjejí smysl pro spravedlnost, pravdomluvnost a poctivost. Pro učitelky není daným předpisem, ale pomocníkem v hledání správné cesty k výchovnému působení na děti v předškolních institucích i mimo ní.

Modelové výchovné osnovy pro mateřské školy hlavního města Prahy (1938) jejich obsah byl pouze na 8 stranách, myšlenku předškolního kurikula dostatečně naplnily.

Marie Bartušková vydala **Návrh pracovního plánu pro mateřské školy (1941)** Společně s dalšími učitelkami jej vypracovaly jako pomůcku pro ostatní kolegyně. Zpracováno podle výchovných osnov. Cílem výchovy byl všestranný rozvoj osobnosti dítěte. Návrh pracovního plánu přednostně zdůrazňoval potřebu správného řízení a plánování výchovně vzdělávacího procesu. Důležitost při plánování činnosti kladl na zájmy dítěte. Velký důraz přisuzoval rozvoji v tělesné a hudební výchově. Mateřské školy mají velký význam při rozvíjení dětí ve věku do 6 let. „*I předškolní věk je dobou velikého učení. Mnoho dobrého se může pro děti vykonat, mnohé zlo a škoda se předejdou, jestliže je předškolní výchova plánovitá a dobře řízená*“ (Bartušková, 1941, s. 4).

Pracovní plán:

- Tělesná a hudební výchova (hry, gymnastika, rytmika).
- Řeč (obsah, forma, dětské knížky, divadlo).
- Rozšiřování zkušenosti (zkušenost se společností, zkušenost s lidmi a věcmi).
- Výchova k práci (sebeobsluha, sebekázeň, počátky pracovních technik).

(Návrh pracovního plánu pro mateřské školy, s. 8)

Tyto tři programy spadaly do reformního období vzdělávání v mateřských školách. Veškeré snahy přerušila druhá světová válka. Po jejím skončení se objevují snahy navázat na dřívější myšlenky. Vzniká další program v tomto duchu.

Prozatímní pracovní program pro mateřské školy (1945)

Poslední program se snahou vést dítě k individuálnímu vzdělávání, který je zpracován ještě v duchu reformního hnutí. Platil pouze ve školním roce 1945/1946. V poválečném období se začalo ustupovat od myšlenky individuálního respektování potřeb každého dítěte a jejich svobodnou volbou a právem na hru.

2.4.2 Období 1948 - 1989

Pracovní program pro mateřské školy (1948)

Navodil ideologický výchovný směr z orientaci na vedení ke kolektivismu. Cíl směřoval k rozvoji samostatné osobnosti formování občana oddaného socialismu. Podle tohoto programu mateřské školy „*vychovávají národně a politicky uvědomělé občany lidově demokratického státu, statečné obránce vlasti a oddané zastánce pracujícího lidu a socialismu.*“ Kurikulum obsahovalo 12 stran, pro učitelku bylo návodem s částečnou svobodnou volbou prostředků vzdělávání (Opravilová, Gebhartová, 2011, s. 35).

Tento program vylučoval učení po školském způsobu. V pracovním programu byl zaveden pojem *zaměstnání*, tomuto pojmu chybělo bližší vysvětlení, tím nastaly v předškolním vzdělávání určité nejasnosti (Šmelová, 2004, s. 61).

Pracovní program byl rozdělen do čtyř částí. První část měla za úkol objasnit instituci mateřské školy. V druhé části byly popsány zásady práce v mateřské škole. Zahrnovala 9 výchovných složek. „*Dítě v předškolním věku, základní hlediska práce, funkce hry a její druhy, zařízení mateřské školy, učitelka mateřské školy, mateřská škola a rodina, příprava na vstup do národní školy, rozdělení dne v mateřské škole, třídy a skupiny v mateřské škole.*“

V třetí části jsou popsána zaměstnání v mateřské škole a čtvrtá část byla částí závěrečnou a shrnovala obsah pracovního programu (Bartušková 1948, s. 38).

Přestože, tento program popsal všechny složky výchovy, nesplnil funkci vodítka pro práci učitelky v mateřské škole. Zaměstnání bylo každodenní aktivitou dětí, svobodná a volná hra byla utlačena do pozadí. Děti musely plnit požadavky a příkazy učitelek. Neposlušné děti byly trestány nebo vylučovány z kolektivu. Nevhodné chování se netolerovalo.

Metodická příručka Mateřská škola (1952)

Tato příručka měla za úkol podrobněji ujasnit práci s Pracovním programem pro mateřské školy z roku 1948. Příručka poukazovala na práci učitelek ze sovětského svazu, z nichž si měly české mateřské školy vzít příklad. Poukazuje na sovětskou pedagogiku a učení marxismu-leninismu jako na jediné a správné východisko při předškolním vzdělávání dětí v mateřské škole.

Prozatímní osnovy pro mateřské školy (1953).

Závazný dokument o obsahu 36 stran, který vydal Výzkumný ústav pedagogický v Praze. Cílem výchovy je „*vychovávat nové lidi, všestranně rozvinuté, statečné a schopné dobudovat socialismus v naši zemi. Uskutečnit cíl, který má výchova v našem lidově demokratickém státě, znamená plnit dobře úkoly ve všech složkách výchovy.*“ (s. 3) Poprvé se objevují členěné výchovné složky, které začaly omezovat přirozené dětské potřeby a neumožňovaly respektovat dětské potřeby.

Obsah výchovné práce:

- Tělesná výchova (pohybové hry, kulturně hygienické a organizační návyky).
- Mateřský jazyk (slovní zásoba, gramatická stránka jazyka, výslovnost, seznamovat děti s literaturou a prózou).
- Rozvíjení poznání (orientace v budově mateřské školy, seznamování s předměty denní potřeby, seznamování s prací dospělých, s veřejným životem, znalosti o lidech, zvířatech, rostlinách, neživé přírodě, seznamování s ročním obdobím).
- Kreslení, modelování, sestrojování.
- Hudební výchova (zpěv, poslech hudby, práce s hudbou).

Všechny složky jsou na sobě vzájemně navázané, jsou neoddělitelné a na sobě závislé (Prozatímní osnovy mateřské školy, s. 6-33).

Cílem mateřské školy byla výchova dětí v duchu politicky uvědomělé jedince, potlačovat individualitu a dát do popředí kolektivní práci. Zaměřit se na výchovu

socialisticky pracujících občanů, oddaných své vlasti, kteří v budoucnu budou podporovat budování komunismu. Učitelky měly za úkol tuto ideu prosazovat do rodinného prostředí pomoci dítěte. Byl opomíjen význam hry při vzdělávání dětí. Děti byly soustavně přetěžovány. Měly nedostatečný prostor pro volnou hru.

Osnovy pro mateřské školy (1955) vydalo Ministerstvo školství

Jedná se o podrobnější verzi předchozích Osnov z roku 1953. Obsah 100 stran. Ke každé složce výchovné práce, byly vypracované Metodické pokyny, které naváděly učitelky k jejich práci. Děti plnily aktivity v tzv. zaměstnání. Důraz byl kladen na úzkou spolupráci s rodinou, mateřská škola měla v tomto vztahu vůdčí roli. Učitelka je nápomocná rodičům při výchově dětí, které je opět vedeno, aby vyrostlo v pracovitého, zodpovědného člověka, který je věrný své vlasti a vděčný komunistickému režimu. Ministerstvo vyjádřilo požadavek na zpětnou vazbu od učitelek na funkčnost těchto osnov při jejich práci.

Hlavními prostředky ve výchově byly hra a denní režim. Poprvé se objevil požadavek na propojení předškolního vzdělávání s navazujícím školním stupněm.

Pokusné osnovy pro mateřské školy (1958) a Osnovy výchovné práce pro mateřské školy (1960).

Předností těchto osnov bylo uvolnění dosavadního trendu a kladení většího důrazu na potřeby dětí. Tato jiskra naděje v individuální vzdělávání však nebyla zažehnuta. Pod vlivem Sovětského svazu převládala frontální výuka nejmenších. Nejdůležitější forma v mateřské škole je zaměstnání. Učitelka systematicky a cílevědomě zaměstnává všechny děti.

Rok v mateřské škole (1960) o obsahu 227 stran autory jsou Miloslava Jírová, Božena Kádnerová, Ludmila Bělinová

Jedná se o metodického průvodce k obsahu výchovné práce v mateřské škole. Kniha je rozdělena podle ročních období. Ke každému ročnímu období je v daném obsahu práce (tělesná výchova, rozumová výchova, mravní výchova, pracovní výchova a estetická výchova) metodický pokyn s přesnými instrukcemi.

„Jsme si vědomi, že tato příručka nemůže plně uspokojit neustále rostoucí úkoly a požadavky teorie a praxe předškolní výchovy. Shromážděný materiál je třeba dále sledovat v praktické činnosti mateřských škol i experimentálním výzkumem jednotlivých dílčích problémů. Obracíme se tedy na učitelky s prosbou, aby shromáždily zkušenosti z práce podle této příručky a v kolektivech učitelek mateřských škol o nich diskutovaly, neboť teorie

předškolní výchovy se může dále obohacovat jen ve spojení s živou praxí škol“ (Jírová, Kádnerová, Bělinová, 1960, s. 6).

Osnovy výchovné práce pro jesle a mateřské školy (1963).

Cílem předškolní výchovy je stále formování dětí k obrazu ideologicky zaměřeného režimu, čemuž stále odpovídá obsah daného kurikula a pevně stanovený režim dne v mateřské škole. V další časové etapě upouštíme od „osnov“ a přecházíme k „programu“. Snahou bylo odpoutat se od školních specifik a prosadit vlastní specifika předškolní výchovy.

Program výchovné práce pro jesle a mateřské školy (1967).

Závazná směrnice o obsahu 76 stran. Instituce jeslí a mateřské školy byly spravovány rozlišnými zřizovateli. Jesle spravovalo Ministerstvo zdravotnictví, kdežto mateřské školy Ministerstvo školství. Za pomoci programu měl být dán jednotný přestup z nižšího stupně do vyššího.

„Úkolem jeslí a mateřských škol je pomáhat rodině při všestranné výchovné péči o děti. Jestliže v jeslích zdůrazňujeme vedle zdravotní péče i úsilí o rozvíjení řeči svěřených dětí, pak v mateřských školách musíme zajistit, aby se v hravém zaměstnání dětí vedle dosavadních úkolů více osobitým a přiměřeným způsobem posiloval zájem dětí o práci, o zkrášlování prostředí, v němž žij“ (Dějiny školství v Československu, 1982, s. 60).

Program z roku 1967 se snaží nejen o propojení dvou institucí, ale i ve vztahu k nejmenším dětem zdůrazňuje jejich individuální osobnost a tím pádem se ideologický tlak dostává do pozadí. Mateřská škola již tolik netlačila na převýchovu v rodinném prostředí, což znamenalo uvolnění atmosféry ve společnosti. Umožňuje učitelkám volit způsob vzdělávání.

V období normalizace zaniká poslední šance na uvolnění režimu. Od roku 1967 do roku 1984 vychází celkem 4x Program výchovné práce pro jesle a mateřské školy s různou obsahovou normou a řadou doplňujících metodických příruček. Program byl detailně propracovaný dokument s jasně danými pravidly a záměry vzdělávání. Učitelkám mateřských škol usnadňoval přípravu k vzdělávání, postrádal individuální přístup k dětem. Vždy záleželo na přístupu pedagoga k dítěti i v těchto dobách najdeme emočně založené učitelky, které svým přístupem k dětem dokázaly usnadnit cestu předškolním vzděláváním.

Program výchovné práce pro jesle a mateřské školy (1978).

Závazná směrnice pro vzdělávání dětí. Vydává Ministerstvo školství o obsahu 224 stran. Jedná se o podrobné kurikulum v rámci systému komunistické výchovy. Cílem výchovy byl všestranný harmonický rozvoj dětí (Opravilová, Gebhartová, 2011, s. 70).

Prostředky výchovy:

- Hra
- Učení
- Práce
- Zábava

Obsah výchovné práce:

- 1. Tělesná výchova** (zdravotní cviky, chůze, běh, skok, lezení, házení, hudebně pohybová výchova, předplavecká průprava, sáňkování, lyžování, otužování, u starších dětí byla ještě akrobatická průprava).
- 2. Rozumová výchova** (seznamování se společenským prostředím, s přírodou, s brannou výchovou).
- 3. Jazyková výchova** (rozvíjení slovní zásoby, správná výslovnost, gramaticky správná komunikace, rozvíjení souvislého vyjadřování).
- 4. Matematické představy** (orientace v prostoru, vztahy mezi objekty, vytváření skupin předmětů, třídění, přiřazování, postupné seznamování s čísly).
- 5. Pracovní výchova** (sebeobsluha, úklidové práce, pěstitelské a chovatelské práce, prvky branné výchovy).
- 6. Estetická výchova** (hudební výchova s pěveckými, poslechovými, instrumentálními a hudebně pohybovými činnostmi, výtvarná výchova).
- 7. Literární výchova** (seznamovala děti s prózou a poezií).
- 8. Výchova k dopravní kázni** (dopravní prostředky, chování na ulici).
- 9. Mravní výchova** (vztahy dítěte k vlastní osobě, rozvíjení vztahů).

Program výchovné práce pro jesle a mateřské školy (1984)

Tento kurikulární dokument měl platnost do listopadu roku 1989. Byl jedinou platnou normou ve vzdělávání dětí v mateřské škole a jeslích. Součástí byly metodiky k různým oblastem vzdělávání. Nutno říci, že metodiky byly velmi propracované a některé

pasáže se dají použít i v dnešní době. Cílem výchovy stále platilo harmonický rozvoj dítěte v člověka oddaného státu.

2.4.3 Období od roku 1990 po současnost

Zákon z roku 1948 o jednotné škole přestal v roce 1990 platit. Revoluce přinesla uvolnění ve většině odvětví, jinak tomu nebylo i v oblasti školství. Proces změny byl popsán v Národním programu vzdělávání v tzv. Bílé knize z roku 2001. *“Tento program rozvoje vzdělávání definoval pojetí a funkce školy, cíle a obsah vzdělávání, dále strukturu školského systému, způsoby řízení a především vyzýval k významnému hodnocení kvality školy. Bílá kniha podporovala humanizaci vzdělávání a podporovalo rozvoj inovativních škol. Hlavním cílem byla proměna tradiční školy v duchu evropského kontextu vývoje školství. Tyto snahy o změnu tradičního pojetí předškolního vzdělávání trvají dodnes“* (Průhová, 2018, s. 26).

Na základě různých poznatků a výzkumů vznikaly v 90 letech minulého století různé výchovné programy.

Šimon půjde do školy (1995).

Program všestranného rozvoje předškolního dítěte ze španělského originálu, pro českou verzi zpracovala Hana Rendlová. Je zaměřen na věkovou skupinu dětí připravující se na školu. Součástí jsou pracovní listy. Metodická příručka nabízí ucelený program pro celoroční práci s dětmi se zaměřením na harmonický rozvoj dítěte.

Kurikulum předškolní výchovy – Rok v mateřské škole (1998).

Publikace je rozdělena na čtyři publikace dle ročního období (Jaro, Léto, Podzim, Zima) V každém období jsou motivační činnosti pro práci s dětmi v rámci řízených i neřízených činností. Publikace jsou rozděleny na teoretickou a praktickou část. Jedná se o nezávazný dokument, který má pomoci učitelce při vzdělávání dětí. Publikace je vhodná pro začínající učitelky, které v ní naleznou oporu pro svou práci (Opravilová, Gebhartová, 2011).

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání – RVP PV

Tento dokument vychází poprvé v roce 2001 v upravené podobě v roce 2004. Obsahuje cíle a kompetence, kterých by dítě během předškolního vzdělávání mělo dosáhnout. Činnosti, které by měl pedagog při vzdělávání nabízet je rozděleno do pěti vzdělávacích oblastí.

Od 1. září 2007 Musí všechny mateřské školy tvořit své vzdělávací programy podle závazného dokumentu RVP PV.

V roce 2016 dochází k další úpravě „*Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání byla provedena na základě ustanovení zákona č. 82/2015 Sb. a zákona č. 178/2016 Sb., kterými se mění zákon 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů. Upravený RVP PV nabývá účinnosti od 1. 9. 2016*“

Od roku 2017 je poslední rok předškolního vzdělávání povinný. Děti, které 1. 9. 2017 dovrší 5 let věku, musí nastoupit do předškolního vzdělávání. Tyto děti lze vzdělávat v instituci, nebo dle individuálního vzdělávacího plánu v domácím prostředí.

- Stanovuje elementární vzdělanostní základ, na který plynule navazuje základní vzdělání
- Vyjadřuje optimální úroveň, kvalitu předškolního vzdělávání
- Je závazným dokumentem pro pedagogy, zřizovatel vzdělávacích institucí

Hlavní principy RVP PV

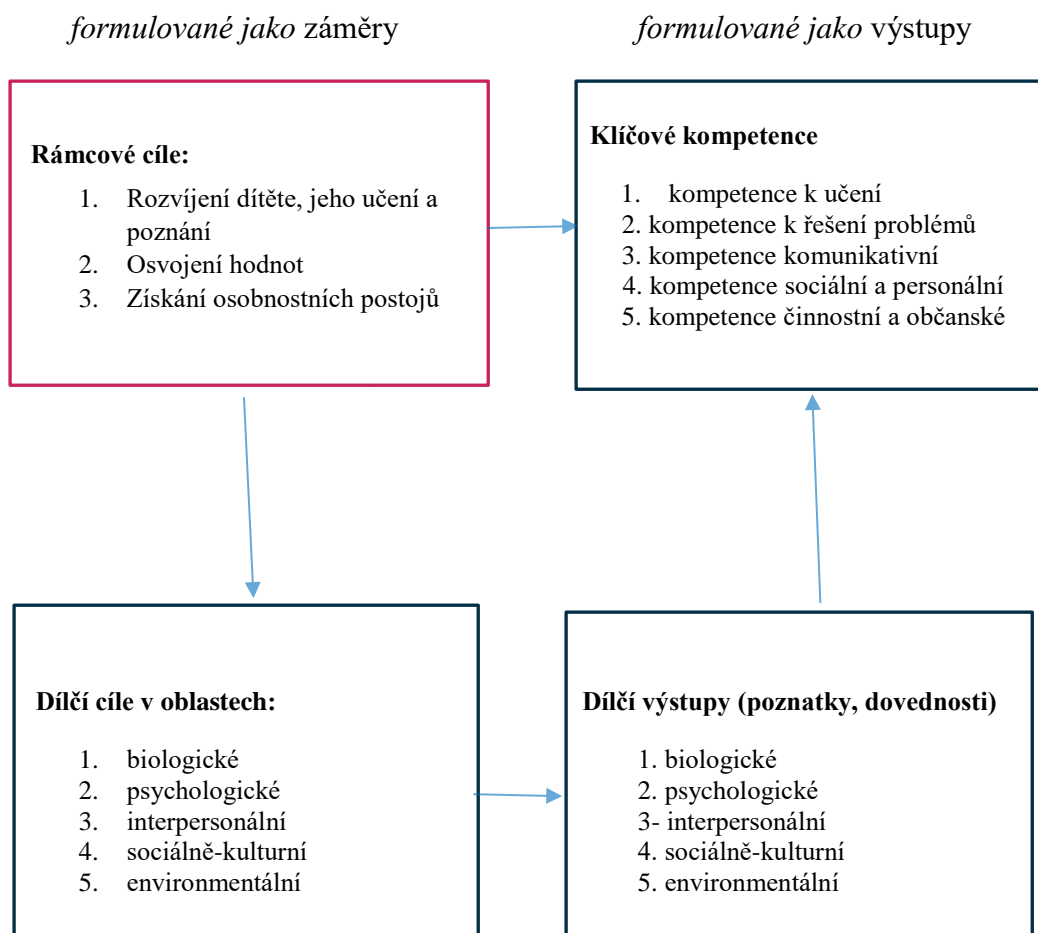
- Respektování vývojových specifíků dětí předškolního věku
- Rozvíjení dítěte s ohledem na jeho individuální potřeby a možnosti
- Vytváření klíčových kompetencí
- Definiuje kvalitu předškolního vzdělávání z hlediska cílů, podmínek, obsahu i výsledků
- Poskytuje kritéria pro vnější a vnitřní evaluaci mateřské školy

Cíle předškolního vzdělávání.

RVP PV stanovuje cíle ve čtyřech kategoriích, cíle v podobě záměrů a cíle v podobě výstupů, nejprve na obecné úrovni a poté na úrovni oblastní.

- *rámcové cíle* – jedná se o univerzální záměry předškolního vzdělávání
- *klíčové kompetence* – vyjadřují výstupy (obecnější způsobilosti) dosažitelné v předškolním vzdělávání
- *dílčí cíle* – konkrétní záměry příslušející té které vzdělávací oblasti
- *dílčí výstupy* – dílčí poznatky, dovednosti, postoje a hodnoty, které dílčím cílům odpovídají

Seznam dílčích výstupů, které má dítě v předškolním věku zvládnout, byly do RVP PV přidány v roce 2014. Tyto výstupy jsou, pouze orientační nejedná, se o závaznou povinnost, ale o nějakou srovnávací normu.

Na základě RVP PV si každá škola zpracuje svůj ŠVP (školní vzdělávací program), který musí obsahovat oblasti obsažené v programu. RVP PV podrobně popisuje požadavky na podmínky vzdělávání. Podmínky vzdělávání se člení do deseti oblastí.

- Věcné podmínky
- Životospráva
- Psychosociální podmínky
- Organizace
- Řízení mateřské školy
- Personální a pedagogické zajištění
- Spoluúčast rodičů
- Podmínky pro vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami
- Podmínky vzdělávání dětí nadaných
- Podmínky vzdělávání dětí od dvou let

Věcné materiální podmínky

Pro vytvoření podnětného prostředí, které je důležitou součástí vzdělávání, nám slouží materiální podmínky. Jedná se o prostorové uspořádání třídy, tyto prostory ovlivňují individuální či skupinové formy práce s dětmi. Vždy musíme přihlížet k věkové kategorii dětí a dbát na jejich bezpečnost.

Živospráva

Základem životosprávy, každého člověka je výživa, osobní hygiena, režim dne, aktivní i pasivní odpočinek, práce fyzická i duševní. Ne jinak je tomu u dětí v předškolním věku. Strava musí být vyvážená a obsahově přizpůsobená dětem ve věku 2-6 let. Děti mají dostatečný prostor k odpočinku, potřebě pohybu.

Psychosociální podmínky

Vzájemná úcta a důvěra patří k nejzákladnějším požadavkům mateřské školy. Děti se v tomto prostředí musí cítit bezpečně a bezpodmínečně přijímané. Interakce mezi účastníky vzdělávacího procesu patří mezi základ k utváření klíčových kompetencí. Všichni zaměstnanci se snaží vytvářet takové prostředí, ve kterém se děti cítí bezpečně, spokojeně a jistě.

Organizace

Jedná se o uspořádání režimu dne v mateřské škole. Režim dne musí, být vyvážený propojí se nám zde psychosociální podmínky, ale i dostatečně volný prostor, který umožní volbu dětí v jejich individuálních potřebách.

Řízení mateřské školy

Pracovní vztahy na pracovišti školy se různí a mají svá specifika. Všichni pracovníci jsou si vědomi svých pracovních povinností a vzájemně spolu spolupracují. Kvalita pracovního procesu není závislá na jednom vedoucím pracovníkovi, ale na celé skupině.

Personální a pedagogické zajištění

V mateřské škole působí plně kvalifikovaný pedagogický tým, který zabezpečuje další vzdělávání dětí. Stravování a správnou životosprávu mají za úkol obstarat pracovníci školní jídelny. Provozní zaměstnanci se starají o čistotu a bezpečnost prostor v celé mateřské škole.

Spoluúčast rodičů

Snahou je, aby vztah s rodiči byl založen na partnerských vztazích, kde mezi rodiči, učitelkami i správnými zaměstnanci panuje oboustranná důvěra, otevřenost, vstřícnost,

respekt a ochota spolupracovat. Informovanost rodičů, jejich ovlivňování a vzájemné poznávání jsou důležitým předpokladem vzájemné komunikace a spolupráce vztahy mateřské školy s rodiči dětí ovlivňují výsledek pedagogické práce.

2.5 Shrnutí

Vzdělávací programy a osnovy vždy vycházejí z politicko- společenských situací v naší zemi. Všechny vzdělávací dokumenty mají jeden společný cíl „všestranný rozvoj dítěte“.

19. století to byla nejprve pomocná ruka v péči o děti pracujících rodičů, ke které se později přidává i složka výchovná a vzdělávací. V době vzniku první mateřské školy na našem území se k péči přidává i vyučování v podobě čtení, psaní a počítání. K zrušení trivium došlo až v roce 1872 ministerským výnosem.

Počátkem 20. století se v mateřských školách prosazuje více volnosti a pohybu a vznikají různé alternativní programy. Přihlíží se k individuálnímu vzdělávání a učení hrou. Druhá světová válka nařizovala mateřským školám vychovávat tělesně a duševně zdatné jedince. V 50 letech dvacátého století přicházejí různé Osnovy, podle kterých se vzdělávání dětí v předškolním věku upírá směrem vychovat jedince v socialistickém duchu. Od individuálního vzdělávání se přešlo k vzdělávání kolektivnímu. Toto v různých podobách ve vzdělávacím kurikulu přetrvává až do roku 1989.

Od roku 1990 nastává nejen svoboda, ale i období bez jednotného dokumentu. Vzdělávání se navrácí k různým alternativním směrům, vznikají soukromé školy. Ve státních zařízeních nastává tak trochu zmatek, jakým směrem se mají učitelky ve své práci ubírat. V roce 2004 vychází první Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Tento dokument se v roce 2007 stává závazným pro vzdělávání v mateřské škole. V různých obměnách platí dodnes.

S vědomím historických souvislostí lze pohlížet na vzdělávací dokumenty mateřské školy jako na poznatkový systém, který je důležitý pro správný rozvoj dítěte. Řeší problematiku cílů, obsahu vzdělávání, správné motivace, prostředky a podmínky. Vzdělávání je proces, při kterém dítě, žák, dospělý nabývá určitého stupně vzdělání (Syslová, Burkovičová, Kropáčková, Šilhánová, Štěpánková, 2019).

Dnešní Rámcový vzdělávací program je dostačujícím vodítkem pro práci učitelek v mateřské škole. Bohužel nelze prokázat, do jaké míry jsou dnešní učitelky seznámeny s tímto programem.

2.6 Závěr

Špatná vzpomínka na mateřskou školu může být způsobena malou individualizací dítěte. Děti v předškolním věku musí mít jistotu v dospělém jedinci nejen v rodinném prostředí, ale i v předškolních institucích. Základem tohoto vztahu je vzájemná důvěra a porozumění. Dospělý dítě doprovází na cestě poznáním a získáváním nových zkušeností. Učitelka v mateřské škole by se při řešení různých situací měla zamýšlet nad svým jednáním a působením, dokázat se vcítit do dítěte a vzpomenout si jaké jednání je přijatelné pro obě strany, aby byl zachován poměr partnerské roviny. Uvědomění si vlastní zkušenosti, která nám utkvěla v naší paměti z dob raného dětství, budiž dobrým příkladem v naší praxi. Vždy je důležité se zamyslet, zda jsem situaci řešila správnou cestou. Odpovědnost za děti znamená uvědomění si jeho hodnoty, ztotožnění s dětskými potřebami.

Pro spousty učitelek je to zkouška trpělivosti, dokázat odpovídat na spousty zvědavých otázek, všimnout si smutného dítěte, nespravedlnosti a křivdy. Pomocí diagnostiky zaznamenat i kladné stránky komunikace, spolupráci, porozumění, prosociální chování dětí a spoustu jiného. Partnerský vztah je účinný v případě, že obě strany si dohodly jasná a srozumitelná pravidla, která vzájemně respektují. Dítě se nejčastěji učí nápodobou, učitelka si musí být vědoma svých vzorců chování. Nestavět se jen do role nadřízeného, ale dokázat s dětmi jednat v partnerském duchu. Při jednání s dítětem si učitelka musí položit otázku k zamyšlení, jakou zkušenost si dítě z toho jednání odnese do budoucnosti. Zda se dokáže s daným zážitkem vyrovnat, nebo si odnese traumatizující vzpomínky.

Mateřská škola připravuje děti na seznámení se s aktuální podobou světa, rozvíjí základní hodnoty naší společnosti, rozvíjí základní kompetence dětí a připravuje na další stupeň vzdělávání. Dítě v sobě samo musí objevit své nadání, zájmy, poznat samo sebe a mít důvěru v dospělého, který je mu průvodcem.

Nedílnou součástí správné výchovy a vzdělávání je propojení spolupráce mezi rodinou a danou předškolní institucí. Nastavení potřebné komunikace je důležitým faktorem k uchopení vnitřního i vnějšího dětského světa. Efektivní komunikace s dítětem nám bude nápomocná ve vzájemném učení. Kvalita vztahu a komunikace je nedílnou součástí jedné nádoby a nelze je od sebe oddělit.

Pro každé dítě je důležitou součástí navázání již prvotní komunikace s matkou či jinou blízkou osobou ve svém okolí. Nejprve se jedná o broukání, později o mluvené slovo. V raném období u dětí jsou položeny základy vývoje všech oblastí kognitivní, sociální, emoční, motorické. Na jejich dalším rozvoji se podílí aktivní partneři výchovy

rodiče, prarodiče, později učitelky a široká veřejnost. Pokud je v raném věku vazba dítě rodič problematická, nepřináší uspokojení a pocit bezpečí může docházet k významnému narušení zdravého vývoje dítěte.

Dítě, které má, navázané bezpečné připojení k pečující osobě s nadšením prozkoumává okolní svět, vyhledává stále nové objekty a získává nové zkušenosti pro svůj další vývoj. Takto připravené dítě s rodinného prostředí dokáže lehce přejít do prostředí mateřské školy. V adaptačním období pozná a ujistí se o bezpečném prostředí a o další blízké osobě.

Postoj rodiny k dětem a dětství v rané péči o dítě v naší zemi je na vysoké úrovni. Česká republika patří mezi málo zemí, které podporují matky na rodičovské dovolené až do věku 4 let dítěte. Současně mají pracující ženy volbu, zda zařadí dítě do předškolní instituce v podobě různých jeslí a dětských skupin. Každé dítě je již od svého narození ovlivněno národním, kulturním či etnickým společenstvím.

II VÝZKUMNÁ ČÁST

3. PRAKTICKÁ ČÁST

3.1 Typ výzkumu

Empirický výzkum diplomové práce má charakter kvantitativního výzkumu. Pro potřeby našeho výzkumu jsme zvolili řízený rozhovor. Jedná se o přímý kontakt s dotazovanými učitelkami. Výhodou této metody je, že můžeme zachytit např. pocity, které byly pouze naznačeny a nám by bez osobního kontaktu unikly.

3.2 Formulace hlavního výzkumného problému

Cílem našeho výzkumu je otázka jaký postoj zaujímají učitelky mateřské školy k dítěti a dětství v současné době a jaký postoj pociťovaly v době, kdy samotné byly v roli dítěte.

3.3 Charakteristika metodologie výzkumu

Rozhovor je popisován jako namáhavý prostředek, obzvláště při průzkumech většího rozsahu, kdy musí být k dispozici množství školených tazatelů. Tento typ výzkumu je časově velice náročný a jeho nevýhodou může být fakt, že se respondenti často vyhýbají pravdivým odpovědím. Na druhou stranu v něm nalezneme i několik výhod. Můžeme zmínit fakt, že pro respondenta, je těžké na některé otázky neodpovědět, případně otázky vynechat. Taky nám osobní kontakt umožní, znát respondenta, který nám odpovídá. Další nespornou výhodou je procento úspěšných rozhovorů.

Na druhé straně stojí dotazník, který je velice levný a rychlý, obzvláště v dnešní době internetu, kdy můžeme dotazník během několika minut rozeslat desítkám respondentům. V případě dotazníků je zde prokazatelně větší pocit anonymity. Dotazník má i své nevýhody, musíme se spoléhat na ochotu respondentů, pravděpodobně velkou část otázek respondenti přeskočí, případně vyplní jednoslovným způsobem. Déle si nemůžeme být jistí, kdo dotazník vyplnil, v neposlední řadě se musíme smířit s faktem, že návratnost dotazníků je velmi nízká.

Musíme se zamyslet, zda je nezbytné danou otázku v našem rozhovoru pokládat, zda její odpověď bude mít pro náš výzkum význam. Dále vhodně formulovat naše dotazy, aby vyzněly jednoznačně a v našem výzkumu dotazovaný chápal otázku stejným způsobem. Dále dle (Dismana, 2000) musíme být obezřetní, abychom se zbytečně netázali na citlivé a nepříjemné údaje, zda se dotazovaný necítí při odpovídání v nebezpečí. Musíme se zabývat způsobem řazení otázek. Měli bychom začínat úvodními otázkami, které nám pomohou ke sblížení s dotazovaným respondentem. Pokračujeme otázkami jednoduchého charakteru,

kteře jsou zároveň nekonfliktní, poté se zaměříme na otázky, které mají pro náš výzkum největší význam a mohou být zároveň náročnější. Na závěr se opět vracíme k otázkám lehčím a také kontrolním, abychom si shrnuli průběh celého rozhovoru.

Dalším aspektem rozhovoru je jeho míra formalizace. (Reichel 2009) zmiňuje čtyři základní typy rozhovoru.

- volný rozhovor – nejsou zde předem dány otázky, vyplývající ze situace, nastává problém ve srovnávání rozdílných odpovědí.
- narativní rozhovor – dotazovaný hovoří na dané téma, není přesná formulace otázek, dotazovaný vypráví podobným způsobem.
- polostrukturovaný rozhovor - je připravená skupina otázek, nemá přesně dané pořadí, pokládají se doplňující dotazy.
- Strukturovaný řízený rozhovor – otázky i jejich pořadí je přesně dané, většinou se jedná o otázky otevřené, nevýhodou bývá přílišná formálnost, která může bránit uvolněné atmosféře, na druhou stranu jsou získaná data snadněji srovnávána.

Pro náš výzkum byl zvolen řízený rozhovor, kde jsou otázky na respondenty přímo dané. Výhodou je, že výstupy z řízeného rozhovoru se budou lépe hodnotit a srovnávat.

3.4 Popis výzkumného vzorku

V našem výzkumu budeme porovnávat odpovědi dvou ředitelk a šesti učitelek, které působí nebo působily v mateřské škole. Ředitelky jsou ve věku 70 a 44 let a obě působily v jedné instituci. Respondentky z řady učitelek mateřských škol jsou z různých institucí ve věkovém rozmezí 28 až 56 let.

Irena: ředitelka, věk 70 let, délka praxe 50 let, dvě dcery, čtyři vnoučata a jedno pravnouče. Ve funkci ředitelky působila od roku 2001 do roku 2019. V současné době si užívá zasloužený důchod a je nápomocná v péči o své pravnouče. Mezi její zájmy patří četba, vaření, poznávání krás naší vlasti. Kde se vidí v budoucnu v křesle s dobrou knihou, nebo v kavárně s přáteli.

Natália: ředitelka, věk 44 let, délka praxe 25 let, dvě dcery. Po tříleté pauze se navrátila do školství a od loňského roku vykonává funkci ředitelky. V letech 2016 až 2019 působila jako lektorka kurzů předškolního vzdělávání. V dřívější době vykonávala funkci ředitelky

v mateřské škole s programem Začít spolu po dobu 6 let. Mezi její záliby patří práce, zahrada, rodina. Kde se vidí v budoucnu, na stejné pozici jako nyní, jen s menším dluhem.

Radka: učitelka, věk 42 let, délka praxe ve školství 11 let, dvě děti. Dřívější zaměstnání stavební inženýrka. K práci učitelky jí přivedla náhoda v podobě letní brigády, kdy dostala nabídku pracovat jako zástup za učitelku v mateřské škole. Mezi její záliby patří turistika, cestování, četba, rodina a péče o dům a zahradu. Kde se vidí za pár let, v práci učitelky na základní škole, na místech kde ještě nebyla.

Monika: učitelka, věk 50 let, délka praxe ve školství 13 let, dvě děti. Dřívější zaměstnání ekonomka. K práci učitelky jí přivedla učitelka její dcery z mateřské školy. Mezi záliby uvedla děti, rodina, četba a poznávání nových míst. Kde se vidí v budoucnosti, ve stejném kolektivu, obklopená vnoučaty.

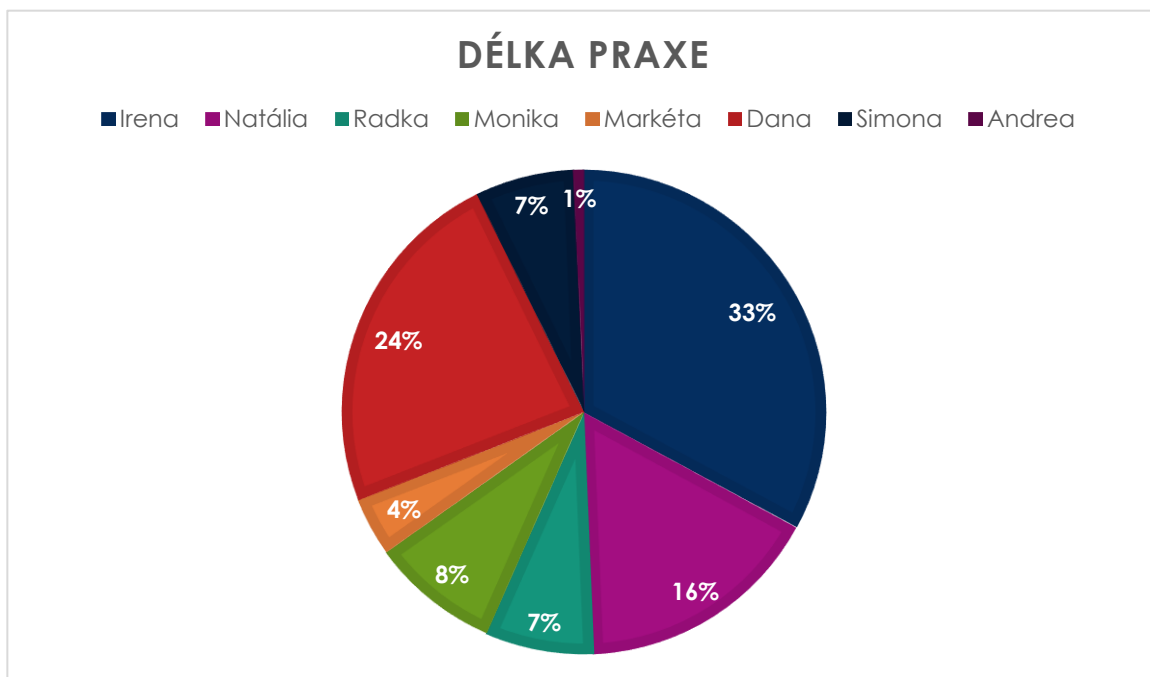
Markéta: učitelka, věk 43 let, dvě děti, délka praxe ve školství 12 let z toho ve funkci učitelky 6 let. Prvních 6 let na pozici hospodářka školy. Práci učitelky jí nabídla ředitelka. Mezi své zájmy řadí malování, četbu, jógu a rodinu. Kde se vidí v budoucnosti, na své upravené zahradě, v práci na pozici zástupkyně ředitelky.

Simona: učitelka, věk 30 let, délka praxe 10 let, jedno dítě. Jejími koníčky jsou syn, dům a práce. Kde se vidí v budoucnosti, doma s dalším dítětem a s manželem. Práci s dětmi si vybrala na základě přijetí na vysokou školu.

Andrea: učitelka, věk 28 let, délka praxe ve školství 5 let z toho ve funkci učitelky 1 rok. Předchozí 4 roky pracovala jako asistentka pedagoga. Kde se vidí v budoucnu, doma s manželem a vlastními dětmi.

Dana: učitelka, věk 56 let, délka praxe 36 let, dvě děti. Zájmy pes, pozitivní myšlení, cestování. Kde se vidí za pár let, v důchodu s rodinou. Práci s dětmi považovala za velmi přínosnou, už v době svého dětství.

Graf č. 1 Délka praxe respondentek

Nejstarší respondentka má současně nejdelší praxi ve vzdělávání v mateřské škole celých 50let. Nejmladší respondentka má nejkratší praxi ve funkci učitelky pouze 1 rok. Průměrná délka praxe v pracovní pozici učitelka našich respondentek se pohybuje kolem 20 let.

3.5 Časový harmonogram diplomové práce

Tabulka č. 4

VÝZKUM		TEORIE	
květen 2020	tvorba výzkumného nástroje	leden - srpen 2020	studium odborné literatury
červen - srpen 2020	sběr dat od respondentů pomocí rozhovoru	říjen – listopad 2020	kompletování odborných poznatků

září - říjen 2020	zpracování všech získaných dat	listopad – leden 2020-2021	zpracování teoretické části
FINALIZACE	únor-březen 2021	kompletizace teoretické a praktické části	odevzdání, příprava na obhajobu

3.6 Výzkumný postup

Výzkumného šetření se účastnilo celkem osm žen, které působí nebo působily na pozici učitelky mateřské školy. Účastnice jsem nejprve seznámila s cílem mé diplomové práce. S respondentkami jsme si domluvily termín a místo našeho setkání. První respondentkou byla bývalá ředitelka mateřské školy, která donedávna zastupovala za učitelky, které byly v nemocenském stavu. Se všemi respondentkami jsem se osobně setkala. Časově je tato metoda velmi náročná v průměru jsem s respondentkami strávila 90 minut na jeden rozhovor.

a. Představení výzkumného nástroje

Celkem má náš řízený rozhovor 28 otázek pro ředitelky a 27 otázek pro učitelky.

1. Jméno (pouze křestní)
2. Věk
3. Funkce (pracovní zařazení)
4. Délka praxe (na pozici učitelka, ředitelka)
5. Počet dětí (vlastních)
6. Počet vnoučat
7. Záliby (mimo práci)
8. Budoucnost (kde se vidíte v budoucnosti)

Otázky č. 1 až 7 jsou tzv. otázky úvodní, které nás seznámí s respondentkou, navážeme první kontakt, vytvoříme si první obrázek o respondentce. Zjistíme zájmy respondentky a nahlédneme do jejich představ o blízké budoucnosti.

9. Co si představíte pod pojmem dětství a výchova?

10. Definujte pojem dítě.

Otázky č. 9 a 10 nám odhalí, co si respondentky vybaví pod pojmy dětství, výchova a dítě.

11. Navštěvovala jste v dětství jesle, mateřskou školu?

12. V kolika letech jste nastoupila do jeslí, mateřské školy?

Otázky č. 11 a 12 mají za úkol zjistit, zda dotazovaná navštěvovala v dětství předškolní instituci.

13. Popište kladné vzpomínky na MŠ z doby vašeho dětství.

14. Popište záporné vzpomínky na MŠ z dob vašeho dětství

Otázky č. 13 a 14 odhalí nejen kladné a záporné vzpomínky učitelek na předškolní instituci, ale i schopnost vyvolat vzpomínky dotazovaných.

15. Navštěvovali Vaší rodiče v dětství mateřskou školu, nebo jinou předškolní instituci?

16. Vzpomenete si na jejich kladné či záporné vzpomínky.

Otázky č. 15 a 16 nás informují, zda předešlá generace dotazovaných konkrétně jejich rodiče navštěvovali v dětství nějakou předškolní instituci. V případě kladné odpovědi nám odhalí vzpomínky této generace.

17. Proč jste se rozhodla pro studium pedagogiky?

Otázka č. 17 má za úkol objasnit důvod respondentky z jakého důvodu se rozhodla vystudovat pedagogiku.

18. Jaký byl Váš první den ve funkci učitelky MŠ?

19. Jaké rozdíly vnímáte mezi dnešní MŠ a MŠ z dob vašeho dětství?

Otázky č. 18 a 19 nám přiblíží první pracovní den učitelky, a zároveň nám objasní, jaké rozdíly vnímá respondentka mezi dnešní mateřskou školou a mateřskou školou z dob svého dětství.

20. V kolika letech jste umístila své dítě (děti) do předškolního zařízení?

21. Popište jejich kladné a záporné vzpomínky na MŠ?

Otázky č. 20 a 21 mají za úkol zjistit, v kolika letech nastoupilo dítě (děti) učitelky do předškolního zařízení a vzpomenout si na jejich kladné a záporné vzpomínky na tuto instituci.

22. Které kurikulární dokumenty jste používala během své pedagogické praxe?

23. Které byly podle Vás nejvíce přínosné pro rozvoj dítěte?

24. Které byly nejméně přínosné pro rozvoj dítěte?

Otázky č. 22 až 24 nás seznámí s kurikulárními dokumenty předškolního vzdělávání a s jejich přínosem.

V dotazníku pro ředitelky mateřských škol je jedna otázka navíc (Proč jste se chtěla stát ředitelkou MŠ?)

25. V čem se cítíte být přínosná pro děti v MŠ?

Otázka č. 25 odhalí, jak dalece se cítí být respondentka přínosná pro děti v mateřské škole.

26. Jaké rozdíly vnímáte v dnešních dětech oproti tomu, kdy jste začínala učit?

Otázka č. 26 nám přiblíží srovnání dětí za dobu praxe respondentky.

27. Jaký je (byl) Váš největší úspěch ve vztahu k dětem v MŠ?

Otázka č. 27 má za úkol odhalit v čem se cítí být respondentka nejvíce úspěšná ve vztahu k dětem v mateřské škole.

3.8 Data a vyhodnocení získané řízeným rozhovorem

Co si představíte pod pojmem dětství a výchova?

Irena: „Pohoda, klid, jistota. (zamyšlení a slzy v očích). Moje dětství bylo velmi krásné, vyrůstala jsem v úplné rodině. Maminka zůstávala s dětmi v domácnosti a starala se nejen o děti, ale i prarodiče a celou domácnost. Doma nás bylo celkem 8, takže měla co dělat. I my děti jsme měly své povinnosti, od starosti o domácí zvířata, přes úklid domů. Výchova byla z mého pohledu přísná s jasně danými pravidly. Děti byly vedeny k úctě ke starším. Moji rodiče svým rodičům do smrti vykali a nedovolili by si odporovat nějakému požadavků. Jsem vděčná, že jsem mohla vyrůstat v době her, lásky a porozumění“

Natalie: „Bezstarostné období plné lásky. Mé dětství bylo plné zážitků. Mámu s tátou a mého mladšího bratra. Bohužel tatínek již není mezi námi. Výchovu jsme měli, na svobodné volbě vždy nám dali vybrat. Př. Chceš chleba s máslem nebo i se šunkou? Děti měly doma rozděleny své povinnosti, které musely plnit. Tresty jsme pociťovaly ve formě nesplnění našich požadavků. Styl, když jsi nesplnil ty, nesplním já.(stačí Vám tato odpověď)“

Radka: „Dětství - tábory, hory, příroda, prázdniny, radost, veselí. Jsem nejmladší ze čtyř dětí, takže rozmazlována do doby než mí tři starší sourozenci opustili postupně domov a já ve svých 11 letech teprve zjistila, co je samota a povinnosti. Výchova byla přísná dle názorů mých sourozenců. Já zpětně uznávám, že se maminka chovala jinak ke mně, než k sestře, která je o 10 let starší. Trest, záleželo na velikosti prohřešku. Jednou jsem dostala pořádný výprask za pozdní příchod domů. Maminka mě zbila řemenem. V té době jsem to brala jako křivdu, ale nikdy jsem to mamince neřekla. Nyní když mám sama děti, si uvědomuji, že to byl jen projev strachu o dítě.“

Monika: „Nejkrásnější dobu v mém životě. Rodiče pro mě a bratra byli opravdoví partáci. My si vzájemně hodně důvěřovali. Povinnosti jsme měli tak nějak automaticky dané. Nás rodiče nikdy neuhodili, což bylo v mém dětství údajně velká výhoda. Je pravda, že když mě učitelka v druhé třídě uhodila za nedonesený úkol, brala jsem to jako celoživotní křivdu“

Markéta: „Nádherný čas, plný vzpomínek na lidi, které jsem měla moc ráda. Vůně dobrého jídla, společné setkávání u večeře. Výchova byla u maminky přísnější, než u tatínka. Maminka trvala na splnění si svých povinností. Tatínek nás společně s bratrem víc rozmazloval. Vždy jsem věděla, že mám oporu a zastání v nejbližších členech rodiny. Dokázali jsme při sobě stát a pomáhat si.“

Simona: „Období od narození po dospělost. Výchova velmi složitá vzhledem k narození mého mladšího bratra s těžkým mentálním postižením. Cítila jsem se v dětství víc dospělá, převzala jsem zodpovědnost za bratra. Nebylo jednoduché nést toto břemeno jako dítě. Dodnes to mám v sobě uloženo a cítím se okradena o obyčejné dětské starosti“

Dana: „To už je dávno. Ale celkem příjemná doba v mém životě. Vyrůstala jsem na malém městě, kde jsme se všichni znali a tak nějak spolu vycházeli. Výchovu jsem vnímala pozitivně, vyrostl ze mě slušný člověk se smyslem pro zodpovědnost. Za to vdčím svým rodičům. Já jsem si již jako malá připadala spíš jako dospělý v kůži dítěte“

Andrea: „Vzhledem k tomu, že studuji vysokou školu, tak mě pod pojmem dětství napadne plno autorů, ale vážně klidná doba plná kouzel. Momentálně studuji, proto ti autoři. Výchova u nás doma byla hodně demokratická. Mé kamarádky mi záviděly vztah s maminkou, která je dodnes moje velká kamarádka.“

Téměř ze všech odpovědí vyplývá, že naše respondentky prožily poklidné dětství plné vzpomínek. Jen Simona byla v odpovědi strohá a naznačila, že je toto téma pro ní citlivé. Výchova se dle odpovědí dělí na přísnou, demokratickou, svobodnou volbu a pozitivní.

Definujte pojem dítě.

Irena: „Celoživotní partneři, nejpřímnější osoby a má srdeční záležitost.“

Natálie: „Záleží jaké (smích). Doma osoby z jiné planety v práci roztomilá stvoření.“

Radka: „Človíček, který se učí poznávat svět, objevuje, zkoumá, je lačný po novinkách.“

Monika: „Spousty malých lidiček, kteří hledají cestu. Dokáží říci upřímně, co si myslí.“

Markéta: „Jedním slovem láska.“

Simona: „Osoba od narození po dospělost. Malý tvoreček plný překvapení.“

Dana: „Nový začátek, pokračování rodové linie. Láska, radost, ale i trápení“

Andrea: „Malý človíček plný překvapení.“

Pro někoho je dítě partákem, pro jiného překvapením. Každá respondentka si pod pojmem dítě představí něco jiného.

Navštěvovala jste v dětství jesle, mateřskou školu?

Irena: „Ne narodila jsem se v roce 1950 a v této době mohly být ženy v domácnosti. Moje maminka zůstala s dětmi doma až do jejich nástupu do školy.“

Natálie: „Ano navštěvovala jsem mateřskou školu.“

Radka: „Ano navštěvovala jsem obě tyto zařízení“

Monika: „Jen jeden rok mateřskou školu.“

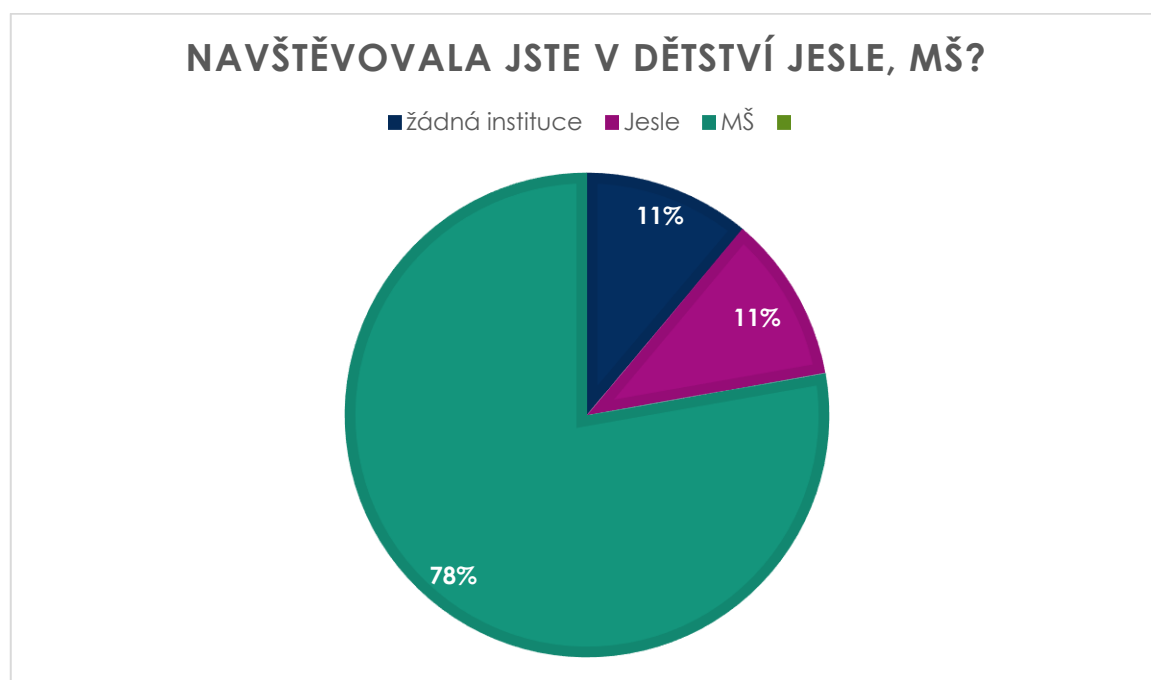
Markéta: „Ano mateřskou školu.“

Simona: „Do jeslí jsem nechodila do školky ano.“

Dana: „Ve třech letech do mateřské školy.“

Andrea: „Ano navštěvovala jsem mateřskou školu.“

Pouze jedna respondentka uvádí, že nenavštěvovala v dětství žádnou předškolní instituci. Sedm učitelek uvedlo, že navštěvovaly v dětství mateřskou školu a jedna účastnice navštěvovala nejprve jesle a poté mateřskou školu.

Graf č. 2 *Navštěvovala jste v dětství jesle, MŠ*

V kolika letech jste nastoupila do jeslí, MŠ?

Irena: vzhledem k předchozí záporné odpovědi, jsem otázku nepokládala.

Natálie: „No vlastně brzy ve dvou letech si mě maminka jako učitelka vzala sebou do práce.“

Radka: „V roce a půl jsem nastoupila do jeslí a ve třech letech do mateřské školy.“

Monika: „Moje maminka byla doma s mladším bratrem, takže jsem školku začala navštěvovat až v pěti letech.“

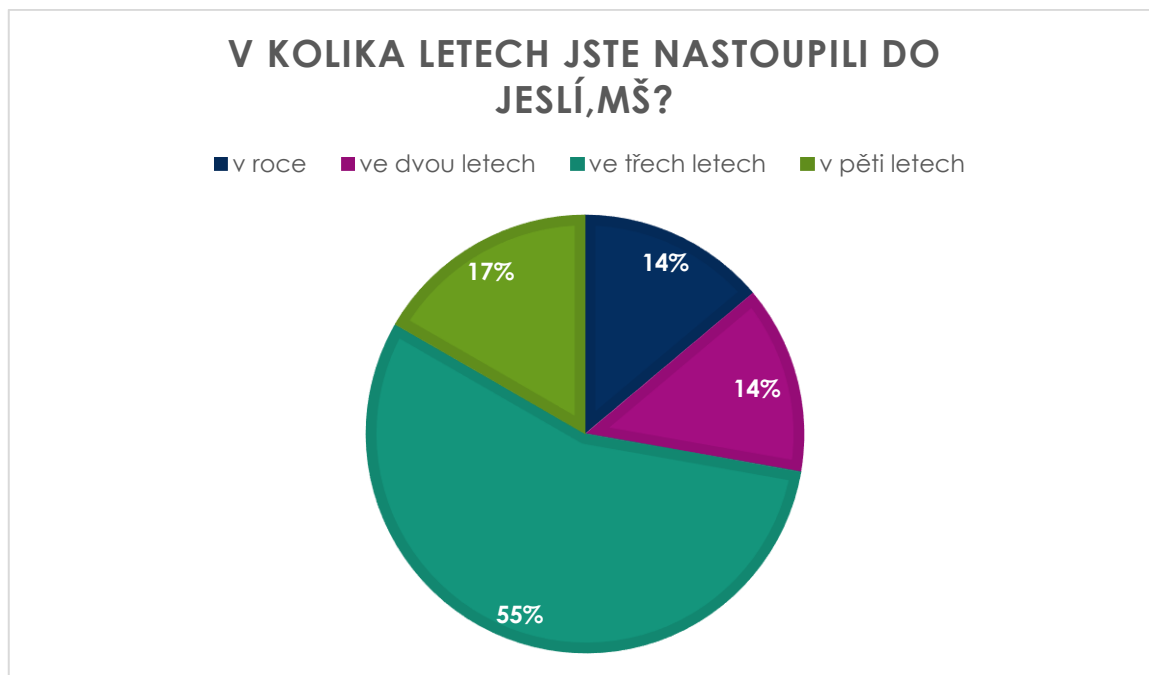
Markéta: „Ve třech letech.“

Simona: „Do MŠ ve třech letech.“

Dana: „Ve třech letech.“

Andrea: „Myslím, že ve čtyřech letech.“

Nejvíce učitelek se shodlo v odpovědi, že nastoupily ve třech letech do mateřské školy. Pouze jedna učitelka navštěvovala jesle.

Graf č. 3 V kolika letech jste nastoupili do jeslí, MŠ

Popište kladné vzpomínky na MŠ z doby vašeho dětství.

Irena: otázku jsem nepokládala.

Natálie: „Spousta hraček, kamarádů, maminka ve vedlejší třídě. A taky schovávání do křoví. Jistota, pocit bezpečí, maminka na blízku.“

Radka: „Nic si nepamatuji, možná kamarádka.“

Monika: „Bratr vedle mě. Kamarádi, nové hračky.“

Markéta: „Hry na paloučku za školkou, hry na školní zahradě, panenka Honzík.“

Simona: „Paní učitelka Iveta, karneval a kamarádi.“

Dana: „No ani nevím asi malování obrázků. Kamarádky, které mě později doprovázely i na základní školu. S jednou kamarádkou se stýkáme dodnes.“

Andrea: „Spousta zážitků s mou nejlepší kamarádkou. Přátelství nám vydrželo dodnes.“

Všechny respondentky si nakonec vybavily, alespoň nějakou kladnou vzpomínku. Nejčastěji se respondentkám vybavily kamarádi. Pouze v jednom případě byla zařazena kladná vzpomínka na paní učitelku. Ve dvou odpovědích si učitelky vybavily kladnou vzpomínku na pobyt v přírodě.

Popište záporné vzpomínky na MŠ z dob vašeho dětství

Irena: otázku jsem nepokládala.

Natálie: „Nucení do jídla a do spaní. Jedna učitelka mě nechtěla pouštět za mámou. Zlehčování emocí.“

Radka: „Sedíme na lavičce a paní doktorka nás obchází a píchá do prstu. To byl můj nejhorší zážitek. Myslím, že jsme byli v karanténě, kvůli nějaké nemoci.“

Monika: „Já si vybavím, jak nechala učitelka jednu holčičku počůrat, protože u spaní se na záchod nechodí. Vždy, když chce nějaké dítě při odpočinku na toaletu, vybaví se mi tato vzpomínka“

Markéta: „Výčitky, že pomalu jím a mluvím u jídla. Dlouhé čekání u oken a vyhlížení maminky. Raději nevzpomínat.“

Simona: „Spali jsme v místnosti, která byla určená jen pro spaní. Měla jsem lehátko v pravém rohu mezi chlapci Roman a Přemek se jmenovali. Bylo mi to nepříjemné. Jednak že to byli dva kluci a jednak proto, že si celou dobu si povídali, chichotali a já nevěděla proč. Smáli se mi? Další špatná vzpomínka, když dítě spolkló kost a začalo se dusit. Mimochodem od této doby nejím ryby.“

Dana: „Čekání na maminku, bývala jsem často mezi posledními dětmi, které chodili domů. Své vlastní dítě jsem vyzvedávala z mateřské školy, co nejdříve jsem mohla, nikdy tam nemusela být mezi posledními a zažít ten pocit nejistoty.“

Andrea: „Kroužek angličtiny, vedla jej taková přísná lektorka a my jsme museli všichni zpívat. A taky vystoupení pro rodiče, když jsem musela říkat básničku. Patřila jsem mezi ostýchavé děti, které nechtějí zpívat nahlas a před ostatními“

U záporných vzpomínek si dokázaly učitelky vzpomenout rychleji, než u vzpomínek kladných. Odpovědi byli velmi různorodé. Zarážející je v kolika odpovědích si vzpomněli na krivdu, kterou jim způsobila paní učitelka. Nezbývá než doufat, že se paní učitelky těchto krivd ve své profesi nedopouští.

Navštěvovali Vaši rodiče v dětství mateřskou školu, nebo jinou předškolní instituci?

Irena: „Ne“

Natálie: „Maminka ano, tatínek nevím, ale myslím si, že ne.“

Radka: „Nevím, zavolám sestře. Tak bohužel taky neví.“

Monika: „Bohužel nevím, ani už se nemám koho zeptat.“

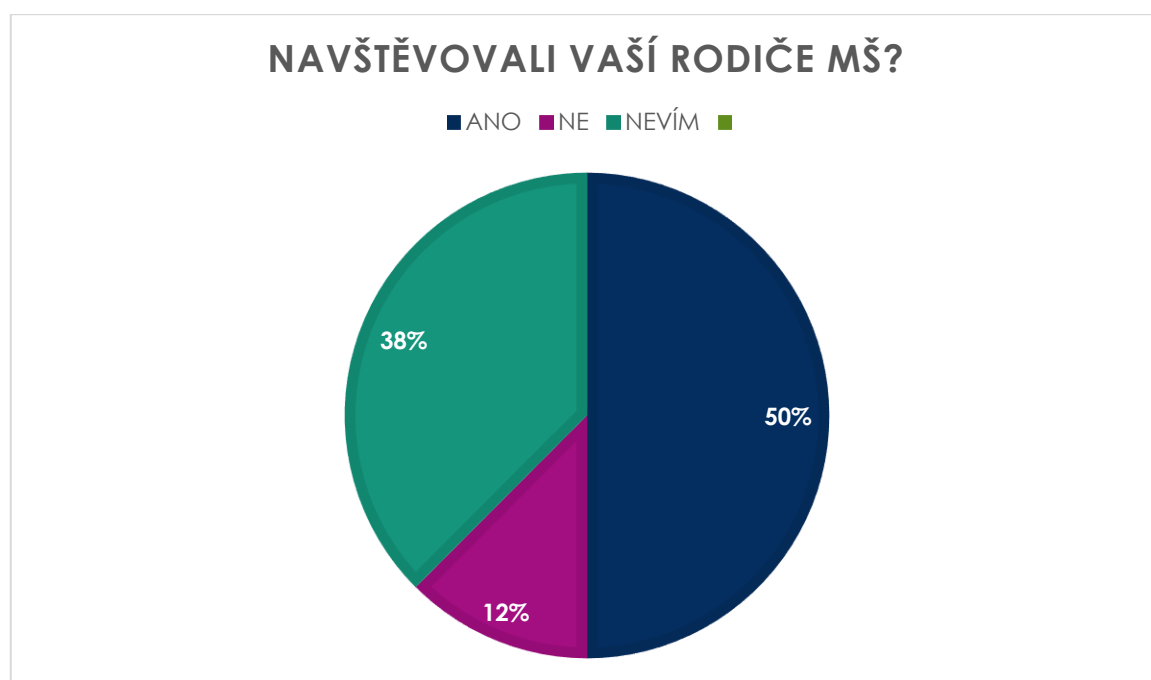
Markéta: „Nevím“

Simona: „Ano navštěvovali oba. Maminka až poslední rok.“

Dana: „Ano maminka.“

Andrea: „Počkejte, zavolám mamince. Maminka ano a tatínek taky.“

Některé respondentky byly ochotné a zatelefonovaly své mamince. Jiné by toto rády učinily, ale bohužel již jejich rodiče nežijí. U poloviny respondentek byla odpověď nevím. Jen jedna respondentka znala odpověď na otázku bez kontaktování samotných rodičů.

Graf č. 4 Navštěvovali vaší rodiče MŠ

Vzpomenete si na jejich kladné či záporné vzpomínky.

Irena: otázku jsem vzhledem k předchozí záporné informaci nepokládala.

Natálie: „Nevím“

Radka: otázku jsem vzhledem k předchozí záporné informaci nepokládala.

Monika: otázku jsem vzhledem k předchozí záporné informaci nepokládala.

Markéta: otázku jsem vzhledem k předchozí záporné informaci nepokládala.

Simona: „Maminka si vzpomíná na kamarádku, ke které chodila i po školce. Negativní vzpomínky spaní nebyla spací typ. Tatínek pozitivní neví, negativní vzpomínka – paní učitelka jej tahala za kotlety.“

Dana: „Maminka kladná vzpomínka první velká láska. Negativní si nevybavuje.“

Andrea: „Maminka chodila do školky moc ráda, vzpomíná si, jak cvičila na Spartakiádu, negativní dokrmování.“

Mladší respondentky projeví zájem o nové informace z dětství svých rodičů. Dvě učitelky se mi svěřily, že na toto téma se svými rodiči nikdy nehovořily. Zpětně hodnotily rodiče respondentek pobyt v mateřské škole pozitivně.

Proč jste se rozhodla pro studium pedagogiky?

Irena: „Z důvodu doporučení mé třídní učitelky, která přemluvila mojí maminku, aby mě dala na studium předškolní pedagogiky. Sama jsem si vybrala studium na jiné škole, ale paní učitelka se přece musí poslechnout. Maminka tedy rozhodla místo mě, ale nevyčítám jí to.“

Natálie: „Vzhledem k profesi své maminky, která byla, učitelka jsem hledala výhody tohoto povolání, a přišlo mi, že je to pozitivní zaměstnání s volnými víkendy a spoustou dovolené. Po své dlouholeté praxi jsem si uvědomila, že povolání učitelky není jednoduché. Původně jsem chtěla být soudkyní.“

Radka: „Z důvodu, že jsem již ve školce pracovala a musela jsem si doplnit vzdělání, abych mohla na dále působit ve své profesi. Rozhodnutí záleželo, zda se dostanu na danou vysokou školu, kdyby ne, věnovala bych se nadále stavebnictví.“

Monika: „Abych mohla nadále působit, jako učitelka musela jsem si dodělat školu. V době mého nástupu na pozici učitelky stačila jakákoliv střední škola, poté přišlo nařízení ministerstva k doplnění vzdělání“

Markéta: „Celoživotní vnitřní pocit, že to je to pravé, co chci v životě dělat. Přiznám se, oči mi otevřela paní ředitelka, která poznala můj kladný vztah k dětem“

Simona: „Studovala jsem speciální pedagogiku a lákala mě především cílová skupina dětí se speciálními potřebami. Do klasické mateřské školy mě přivála náhoda, v podobě inzerátu.“

Dana: „Moje nejlepší kamarádka si vybrala tuto školu a já chtěla zůstat s ní. Maminka můj výběr schvalovala a já jsem dnes ráda, že jsem se rozhodla pro toto povolání plné očekávání a změn.“

Andrea: „Působila jsem ve školce jako chůva a uvědomila si, že chci pracovat jako učitelka, z toho důvodu jsem začala studovat předškolní pedagogiku. Nyní musím zvládnout ukončení studia, abych na této pozici mohla zůstat.“

Pouze polovina dotazovaných si zvolila studium pedagogiky dobrovolně z vlastní iniciativy. Tři respondentky si vzdělání musely doplnit vzhledem k splnění podmínek zákona o pedagogických pracovnících. Jedna respondentka nastoupila na dráhu učitelky z důvodu zachování přátelství. Jedna uposlechla rozhodnutí učitelky a maminky.

Jaký byl Váš první den ve funkci učitelky MŠ?

Irena: „Náročný spousta dětí a kolegyně, která nebyla nakloněna začínající učitelce. Vidím to jako dnes, třída plná dětí a mě se honí hlavou, co budu dělat.“

Natalie: „Bylo mi 18 let, měla jsem čerstvě po maturitě, a hned v červnu jsem nastoupila do práce. Chybělo mi vedení vzhledem k poslednímu měsíci ve školním roce, byla třída úplně plná a moje kolegyně mi oznámila, že už padá únavou, tak ať si poradím, jak chci.“

Radka: „Na nic zvláštního si nevzpomínám. Vzhledem k tomu, že jsem byla na třídě se svojí tetou, která mi byla velkou oporou, probíhalo moje seznámení s touto profesí velice dobře.“

Monika: „Velké překvapení, nastoupila jsem do školky v době letních prázdnin, takže jsme si s dětmi celý den hrály na školní zahradě. Realita nastala na začátku nového školního roku.“

Markéta: „Jako Alenka v říši divů. Vzhledem k svému působení, jako ekonomka v téže mateřské škole, jsem měla skreslenou představu o práci učitelky. Zde opravdu platilo, kdo nezkusí, neuvěří.“

Simona: „Byla jsem Alenka v říši divů, nevěděla jsem, co mě čeká, co bude, následovat po jednotlivých částech dne apod. Pamatuji si, že jedna maminka ve mně neměla důvěru vzhledem k mému věku 22 let.“

Dana: „Vlastně celkem náročné spousta dětí a každý na mě koukal a čekal, co se bude dít. Naštěstí jsem pracovala s hodnou paní učitelkou, která mi byla ve všem nápomocná.“

Andrea: „Fajn, díky studiu jsem byla povýšena na učitelku ve stejné organizaci a znala jsem dobře svou kolegyni i kolektiv dětí.“

Většina respondentek se shoduje na náročnosti prvního dne ve funkci učitelky MŠ. Pouze tři respondentky vnímají svůj první den působení v mateřské škole, na pozici učitelky kladně. Dvě učitelky uvedly špatnou zkušenost s kolegyní na třídě. Dvě si připadaly jako Alenka v říši divů.

Jaké rozdíly vnímáte mezi dnešní mateřskou školou a MŠ z dob vašeho dětství?

Irena: „Podstatné my jsme byli vedeni ke kolektivismu, nikdo se nás neptal, jak se dneska mám? Jestli mě něco trápí? Prostě jsme pobyt ve školce měly jako povinnost. Dnešní děti mají větší možnost volby. Je kladen důraz na jejich osobností rozvoj, nejsou jim předhazovány jejich nedostatky, ale pozitiva. Na druhou stranu jsou neustále pod dohledem a mají málo prostoru pro svou samostatnost.“

Natálie: „V dnešní době mají MŠ svobodnou možnost volby v procesu vzdělávání. Já jsem jako dítě prošla výchovou dle daného programu. Když jsem byla pomalejšího tempa, neměla jsem šanci si svůj výtvar v klidu dodělat, prostě byl dán rozvrh činností a děti byly často přetěžované. Neměly možnost spontánních her. Vnímala jsem to velice negativně, možná to bylo spouštěčem pro volbu mého povolání. Dnes se snažím vést učitelky v programu Začít spolu, kde je dítě jedinečné, ale to by byl rozhovor na jiné téma.“

Radka: „Větší nabídka, větší volnost dětí při výběru aktivit. Nové metody při práci s dětmi. Vlastně dnes můžete s dětmi dělat téměř cokoliv, oč děti projeví zájem. Například myšlenkové mapy, tento pojem jsem poznala, až v profesi učitelky“

Monika: „Děti jsou pořád dětmi. Dneska mají větší svobodu a volnost, na druhou stranu žijí v uspěchané době, častokrát jen s jedním rodičem. Za mého dětství, byl čas na rodinu, společné stravování, výlety. Dnes jsou děti víc samotné a smutné“

Markéta: „Dříve byli děti klidnější. Měly nastavenou úctu k pravidlům. Dnešní děti jsou obklopeny spoustou věcí a tak nějak si jich neumí vážít, neznají pocit těšení se. Dnes se dá, sehnat v podstatě cokoliv, co vás napadne. Jen nevím, jestli to není na škodu “

Simona: „Největší rozdíl vnímám v přístupu k dítěti. Tehdy jsme museli všichni všechno v určitou dobu. Nic mezi tím neexistovalo. Nyní vycházím z přání a možnosti dítěte. Samozřejmě ne vždy se to při počtu 28 dětí na třídě podaří.“

Dana: „Rozdíly vnímám podstatné. V 70 letech minulého století bylo vše jiné. Podstatný rozdíl vnímám ve svobodě a volnosti. Rodiče si sami volí, zda a jak budou své dítě vzdělávat. Dítě má, taktéž svobodnou volbu v zapojení se do daných aktivit. V dnešní době je na emoce dětí brán větší zřetel. Dnes mi u dětí schází vzájemná soudržnost, nevím, zda je to způsobeno velkou pozorností dospělých, nebo malou komunikací nejmenších.“

Andrea: „Já navštěvovala školku v době velkého chaosu, vlastně jsme měli neřízenou volnost. Dnešní mateřské školy jsou, už ustálené s nějakým vlastním programem. Děti mají asi větší jistotu a jasně daná pravidla.“

Velká část učitelek vnímá největší změnu ve svobodné volbě dětí. Čtyři respondentky označily změnu ve vnímání emocí dítěte, je na ně kladen větší zřetel. Některé respondentky poukazují i na možnou škodlivost velké pozornosti na dítě. Materiální svět nedokáže nahradit lidské porozumění.

V kolika letech jste umístila své dítě (děti) do předškolního zařízení?

Irena: „První dítě ve 3 letech do mateřské školy, druhé dítě ve 2 letech do jeslí“

Natalie: „Starší dceru jsme měla u sebe v MŠ od dvou let a mladší od 2.5 let taktéž u sebe ve školce.“

Radka: „Syn nastoupil ve 3 letech do MŠ a dceru jsem si vzala sebou do práce (MŠ) ve 2.5 letech.“

Monika: „Obě děti navštěvovaly mateřskou školu od 3 let.“

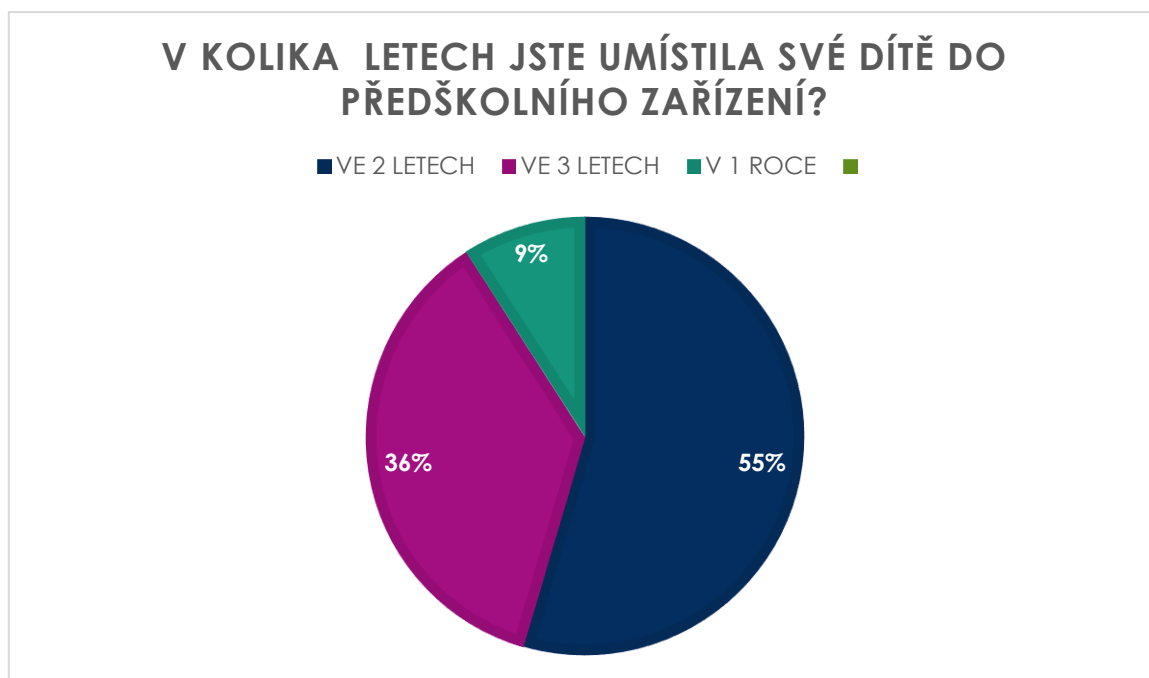
Markéta: „Syna ve 2 letech do MŠ, dceru v 16 měsících do soukromých jeslí a od 2 let do MŠ.“

Simona: „Syna ve 2 letech a 5 měsících do MŠ.“

Dana: „Dceru ve 3 letech do mateřské školy.“

Andrea: Vzhledem k předchozí informaci nemám děti, jsem otázku nepokládala.

Z odpovědí respondentek vyplývá, že nejčastěji umístily své dítě do předškolního zařízení ve 2 letech. Dvě učitelky umístily své děti do Jeslí. Ostatní děti navštěvovaly mateřskou školu. Z uvedeného vyplývá, že se v mateřských školách vyskytovaly děti mladší dvou let již dříve.

Graf č. 5 *V kolika letech jste umístila své dítě do předškolního zařízení*

Popište jejich kladné a záporné vzpomínky na MŠ?

Irena: „Syn byl velmi závislý na mne, z toho důvodu jsem si jej vzala na své oddělení, ale tam to bylo ještě horší. Žárlil na ostatní děti. Dodnes vzpomíná na situaci, kdy jsem utěšovala jiné děti a jej nechala smutného stranou. Věkem se situace změnila a ve 4 letech šel do staršího oddělení se svými kamarády. Kladně hodnotil přítomnost matky v mateřské škole. Dcera navštěvovala od 2 let jesle a neměla žádný problém. Dodnes je velmi společenská. Na pobyt v mateřské škole vzpomíná velice ráda a dokonce udržuje stálá přátelství s dvěma kamarádkami. Zápornou vzpomínku vnímá na klidový režim po obědě.“

Natalie: „Obě své dcery jsem měla u sebe na pracovišti, a tudíž mají na mateřskou školu pouze kladné vzpomínky.“

Radka: „Syn kladná vzpomínka, když dostal čokoládu na Mikuláše a záporná, když se mu zdály špatné sny. Dcera kladná pochvala, když vždy všechno snědla a záporná jakýkoliv zpěv dodnes nerada zpívá před veřejností.“

Monika: „Těch kladných bylo, jistě spousta napadá mě noční spaní a jakýkoliv výlet to měly rády oba syn i dcera. Záporné si nevybavím.“

Markéta: „Vzpomenu si jen na nucení skládání puzzle a spaní to si stěžoval syn. Dceru jsem měla u sebe na oddělení a nevybavuji si, že by si na něco stěžovala. Doufám, že těch kladných vzpomínek má spoustu.“

Simona: „Kladné kamarádi, děti ty miluje a neustále o nich vypráví. Negativní adaptace odloučení od rodičů.“

Dana: „Dcera byla ve stejné školce, jako já jen na jiném oddělení, paní učitelku znala již z dřívějška jako mou kamarádku, tudíž si myslím, že nebylo nic záporného. Kladně hodnotila veškeré akce.“

Andrea: otázku jsem nepokládala.

Všechny respondentky, které mají děti, se snažily vybavit si vzpomínky svých dětí. Situaci kdy měly učitelky vlastní děti u sebe, vnímají jako kladnou vzpomínku svých dětí. Mrzí mě, že jsem neměla příležitost zeptat se samotných dětí. Rozdíl mezi vzpomínkami samotných respondentek a jejich dětí, vnímám, že si děti již nestěžovaly na nucení do jídla, do spánku nebo nedostatek pozornosti a citlivosti.

Které kurikulární dokumenty jste používala během své pedagogické praxe?

Irena: „Vzhledem k své dlouholeté praxi jich bylo opravdu dost. V době, kdy jsem poprvé nastoupila na pracoviště, jako učitelka to byl Výchovní program pro Mateřské školy. Později se ty názvy obměňovaly, ale princip byl stejný, vychovávat dítě ke kolektivismu. V počtu 32 dětí na třídě to ani jinak nešlo. Změna nastala až po roce 1989, kdy jsme najednou měli volné ruce, ale nevěděli jsme co s tím. Někde využily různé alternativní programy jako je Začít spolu, Zdravá škola aj. Nakonec se objevil Rámcový vzdělávací program, který určil alespoň nějaké pravidla.“

Natálie: „Nejdříve to byly Metodiky, poté Rámcový vzdělávací program a nakonec program Začít spolu. Nyní je to dva v jednom RVP PV a program Začít spolu,“

Radka: „Já jsem v praxi zažila jen různě obměněný Rámcový vzdělávací program.“

Monika: „Legislativně byl platný RVP PV, ale přiznám se, že jsem používala i staré Metodiky, které mě naučila používat moje vedoucí učitelka.“

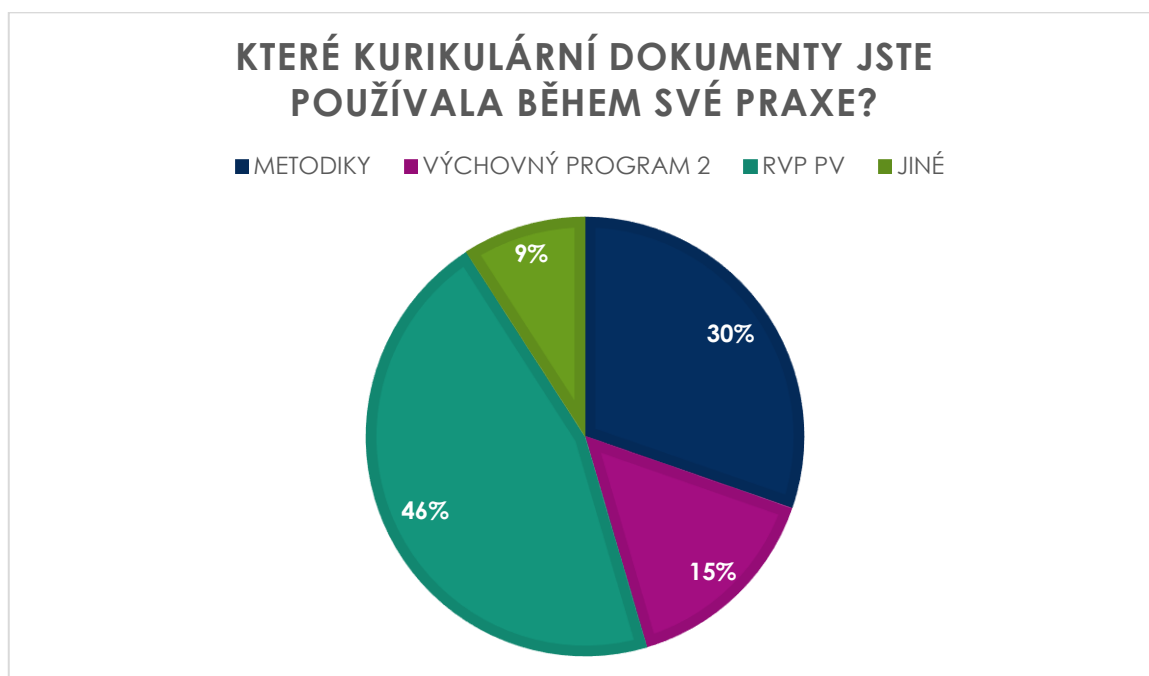
Markéta: „Nejčastěji RVP PV“

Simona: „Chcete opravdu všechny? Takže Školní, řád, Organizační řád, Školní vzdělávací program a Třídní vzdělávací program.“

Dana: „Různé Metodiky v mých začátcích a po návratu z rodičovské dovolené začal platit Rámcový program.“

Andrea: „Já vlastně teprve začínám tvořit TVP pomocí našeho ŠVP, který je vlastně vytvořen na základě RVP.“

Respondentky se nejčastěji shodly na dokumentu Rámcový vzdělávací program.

Graf č. 6, Které kurikulární dokumenty jste používala během své praxe

Které byly podle Vás nejvíce přínosné pro rozvoj dítěte?

Irena: „Já jsem nejraději používala Metodiky k různým oblastem, byly přesně popsány, takže za mě asi tyto. Je pravda, že nynější RVP PV, který je doplněný o kompetence není taky špatný.“

Natálie: „Určitě RVP PV.“

Radka: „Jo ještě Kompetentní učitel 21. století, takže za mě tyto dva RVP a Kompetentní učitel.“

Monika: „RVP a z něj vypracovaný ŠVP.“

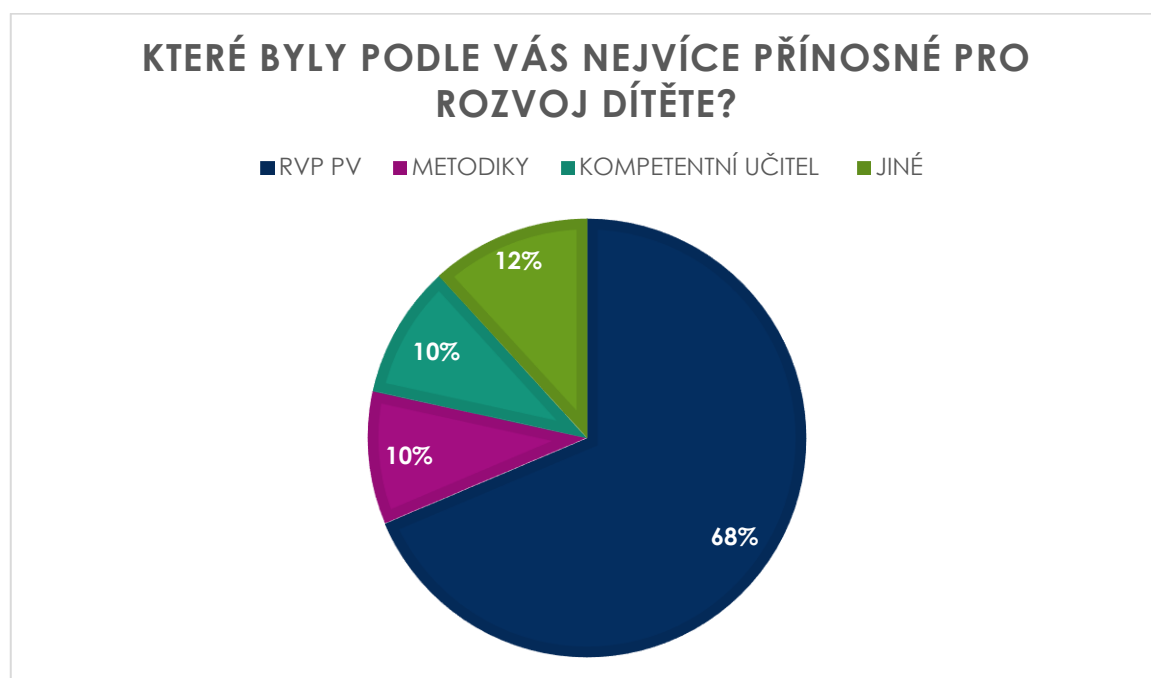
Markéta: „RVP PV.“

Simona: „RVP a TVP“

Dana: „RVP PV“

Andrea: „Určitě všechny tři jsou propojeny, takže všechny.“

Za nejvíce přínosné pro rozvoj dítěte byl označen Rámcový vzdělávací program.

Graf č. 7, Které byly podle Vás nejvíce přínosné pro rozvoj dítěte

Které byly nejméně přínosné pro rozvoj dítěte?

Irena: „Metodika k branné výchově. Vlastně do mateřské školy celkem náročná.“

Natálie: „Nevím“

Radka: „Nemůžu, posoudit v každé době to mělo být to nejlepší.“

Monika: „Netuším.“

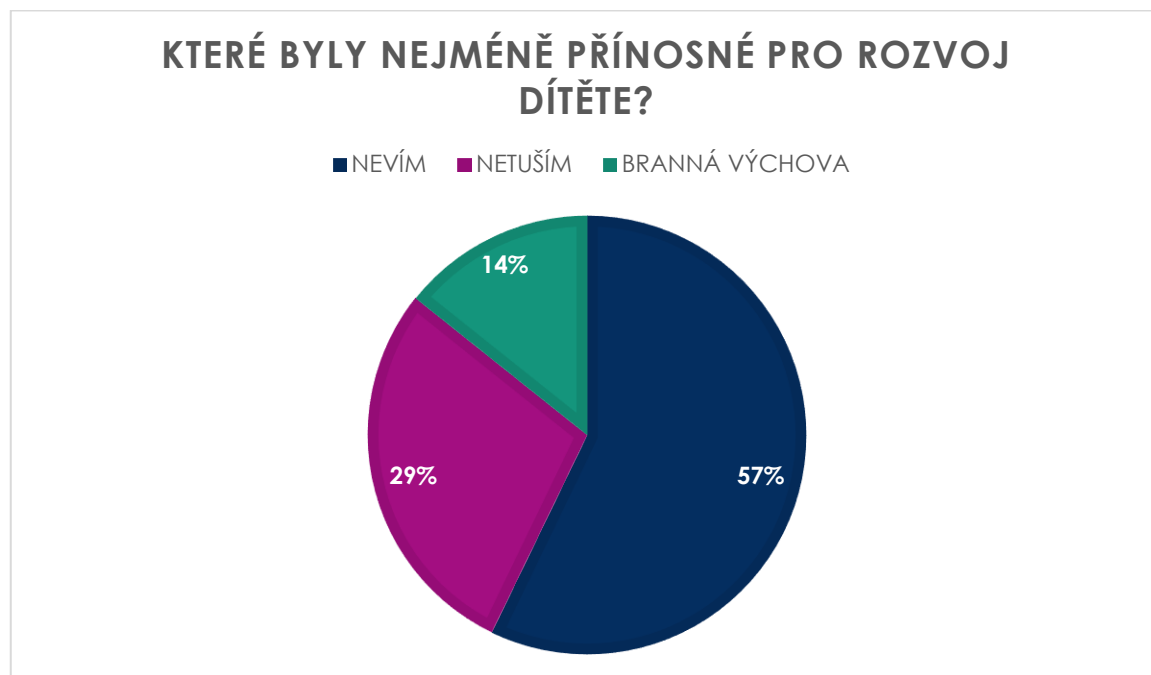
Markéta: „Nevím.“

Simona: „Asi všechny ty zbytečné papíry.“

Dana: „Přiznám se, že nevím.“

Andrea: „Nevím.“

Pouze jedna respondentka dokázala označit konkrétní dokument. Ostatní učitelky nevěděly.

Graf č. 8, Které byly nejméně přínosné pro rozvoj dítěte

Proč jste se chtěla stát ředitelkou v Mateřské škole?

Irena: „Pracovala jsem na pozici vedoucí učitelky, takže v roce 1993 když se z naší organizace stal, samostatný právní subjekt mě zřizovatel dosadil do funkce ředitelky naší MŠ.“

Natálie: „Jednoduše ambice, být nad věcí, mít právo volby.“

V čem se cítíte být přínosem pro děti v MŠ?

Irena: „Pro mě je nejvíce přínosné, že mě dodnes poznávají děti, které jsem kdysi učila a dokonce zvou na setkání po 20 a více letech.“

Natálie: „Respektující přístup, vytváření podmínek, odbornosti.“

Radka: „Snažím se jim ukázat nové metody ve vzdělávání, seznámit je s věcmi, které jim doma jen tak neukážou, neřeknou apod.“

Monika: „Já doufám, že v mnoha věcech nejvíce přátelský přístup, pochopení.“

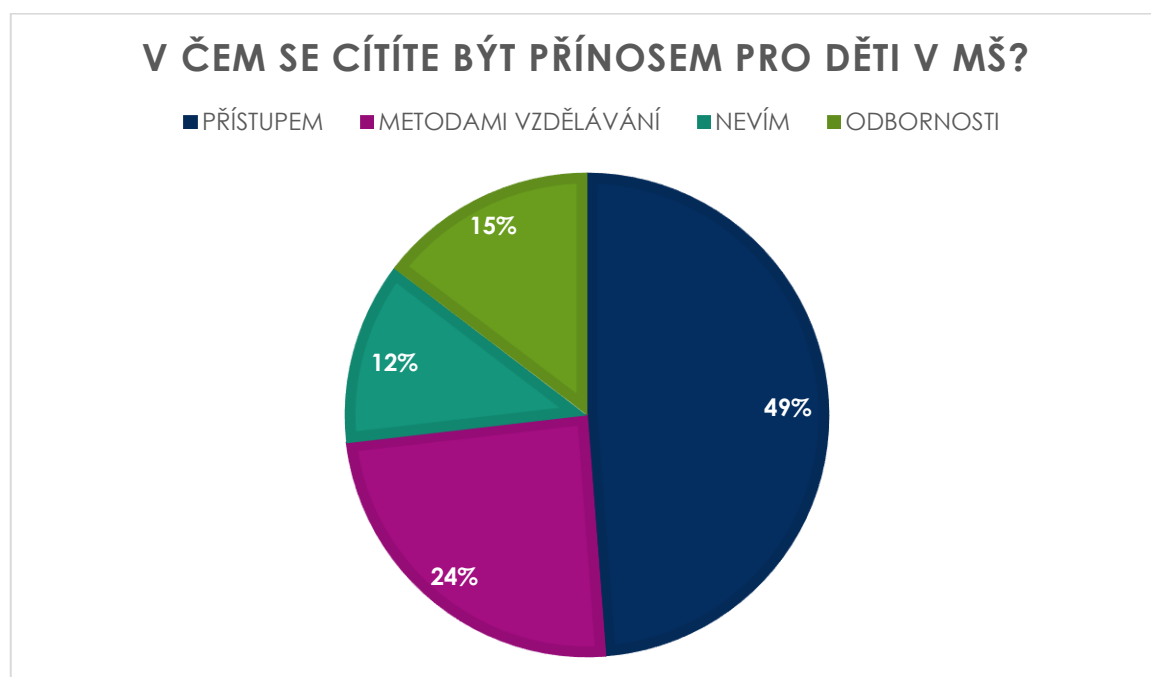
Markéta: „Svým stylem práce, ve kterém převládá prožitkové učení.“

Simona: „Usměvavý, empatický přístup, otevřená náruč, legrace, nápaditost, pevné hranice.“

Dana: „Svým přístupem k dětem – všechno řešit v klidu.“

Andrea: „Já vlastně ani nevím, ale doufám, že určitě něčím jo.“

Nejvíce v odpovědích zazněl největší přínos pro děti v přístupu učitelky. V nápaditosti a stylu vzdělávání.

Graf č. 9 V čem se cítíte být přínosem pro děti v MŠ

Jaké rozdíly vnímáte v dnešních dětech oproti tomu, kdy jste začínala učit?

Irena: „To je složité posoudit, děti jsou pořád jenom děti. Velký rozdíl vnímám v přístupu k dětem. Rodiče přehazují veškerou zodpovědnost za chování svých dětí na Mateřskou školu a později na Základní školu. Neuvědomují si, že náš úkol není jejich dítě vychovávat, ale vzdělávat. Na druhou stranu vnímám u určitých dětí velký vděk za pobyt v Mateřské škole. Mezi dětmi vznikají velké rozdíly v životních podmínkách.“

Natálie: „Ve špatně pochopené svobodě. Děti vyrůstají bez pravidel a tím jsou ztraceni.“

Radka: „Žádný zvláštní rozdíl nevidím.“

Monika: „Spíš mi přijde nízký zájem ze strany rodičů“

Markéta: „V nárůstu agresivity a neschopnosti komunikovat.“

Simona: „Dřív byly děti víc samostatné v sebeobsluze. Nebylo tolik řečových vad. Dnešní děti vnímám, jako dominantnější osoby, které ví, co chtějí.“

Dana: „Celkově v nezdravém sebevědomí, děti jsou pořád jenom vyzdvihovány, přitom na ně nemá nikdo čas. Jsou méně pohyblivé a přibývá obézních dětí.“

Andrea: „Někdy mi přijdou hodně agresivní a vulgární.“

Z odpovědí vyplývá, že nejvíce rozdílu v dětech vnímají respondentky v nárůstu nekontrolovatelné svobody a agresi. Na druhou stranu jsou méně pohyblivé a ztrácí samostatnost. Děti se učí pomocí vzorců, které přebírají od svých rodičů.

Jaký je (byl) Váš největší úspěch ve vztahu k dětem v MŠ?

Irena: „Ve změně uspořádání tříd z homogenních tříd se staly třídy heterogenní a děti na přání rodičů mohly být umístěné společně se sourozenci ve stejné třídě.“

Natálie: „V otevření samostatné MŠ v programu Začít spolu“

Radka: „Že dokážu děti zaujmout, že si z našeho povídání něco odnesou a zapamatují, že se jim podle rodičů v MŠ líbí.“

Monika: „V dokázání pomoci dvěma sourozencům, aby mohly vyrůstat společně u babičky.“

Markéta: „Každý den ve zdraví, lásce a radosti.“

Simona: „Do třídy nastoupil chlapec. Nastoupil do posledního ročníku. Byl vychováván svou babičkou, (dřív v péči matky – alkohol, drogy). Do třídy nastoupil jako shrbený chlapec bez sebevědomí, bez očního kontaktu. Na konci školního roku to byl vzpřímený, usměvavý chlapec, který při komunikaci používal oční kontakt. Nikdy na něj nezapomenu. Pomalými krůčky jsem s ním budovala důvěru.“

Dana: „Zavedením prvků jógy do vzdělávání dětí“

Andrea: „Myslím, že ten největší přínos mám ještě před sebou. Teď snad pochopení při křivdách“

Formulování závěru vzhledem ke stanovené výzkumné otázce

Nejstarší respondentka vzpomínala na své dětství, které se odehrávalo v 50 letech minulého století a nejmladší respondentka prožívala své dětství v 90 letech minulého století. Většina respondentek hodnotí postoj k svému dětství, jako velmi krásné období, plné pozitivních vzpomínek. Učitelky, které již nemají své rodiče mezi živými, byly velmi dojaté. Výchova měla v každé době svá daná pravidla. Nejstarší respondentka uvedla velkou úctu, ke starším a rozdělení domácích povinností. Otázkou zůstává, jestli větší úcta a pokora ze strany dětí směrem k rodičům dokáže nahradit málo opěťované pochopení. Nejstarší respondentka vyzařovala poklidem a autoritou. Většinou se respondentky shodnou ve výchově s jasnými pravidly a různým typem trestu. Nejmladší respondentka uvádí úplnou demokratickou výchovu a označuje maminku za kamarádku. Z této respondentky vyzařovala velmi pozitivní energie. Dítě vnímají jako pozitivní osobu, která má v životě své místo, človíčka, který je plný překvapení, upřímné osoby, parťák a pokračování rodové linie. Za největší změnu mezi mateřskými školami v období jejich dětství a mateřskými školami v současnosti označily svobodu projevu a možnosti volby dítěte. Dnešní učitelky se daleko více zaměřují na emoční stránku dětí. Projevují dítěti úctu a vytvářejí přátelskou atmosféru. V realitě uznávají, že pro spoustu dětí jsou jedinými dospělými, kteří na ně mají čas a komunikují běžným rozhovorem. Na děti se kladou velké nároky ve vzdělávání, vytrácí se prostor pro samotnou hru a svobodnou volbu. Děti se s dětmi potkávají již jen v předškolních zařízeních, dětská hřiště jsou buď uzavřena, nebo zejí prázdnotou. Dětství je základním kamenem pro další období v životě člověka. Co vyrostete z dnešní generace a jak se budou chovat k ostatním, jakou budou mít zodpovědnost. Na tyto otázky nám odpoví pouze čas. Co však můžeme pro tyto děti udělat již dnes je na nás samotných. V první řadě věnovat jim trochu ze svého času, naslouchat jim, číst knížky, komunikovat, nechat rozhodovat, dohodnout si pravidla, která budou platit pro obě strany.

SEZNAM LITERATURY

1. BARTUŠKOVÁ, M., *Pedagogika předškolního věku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976.
2. BARTUŠKOVÁ, M., *Návrh pracovního plánu pro mateřské školy*. Praha: Česká grafická unie a. s., 1941.
3. BEČVÁŘOVÁ, Z., *Kvalita, strategie a efektivita v řízení mateřské školy*. Praha: Portál, 2010, ISBN 978-80-7367-221-8.
4. BĚLINOVÁ, L., BRDYCHOVÁ J., ČERNOCH, F., ČERVENKA, J., HORÁK, F., HRBEK, J., IVANOVÁ, L., JÍROVÁ, M., KOTYKOVÁ, A., KEŘKOVÁ, A., LIPTÍKOVÁ, T., MOJŽÍČEK, L., MONATOVÁ, L., NOVÁKOVÁ, J., STEJSKALOVÁ, S., STRNAD, S., UŽDIL, J., VARMUŽOVÁ, A., VOSKOVÁ, L., A J., ZEZULA, *Metodika výchovné práce v předškolních zařízeních II. mateřská škola*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p. 1978, 14s.
5. ČAPKOVÁ, D., *Dějiny teorie a praxe výchovy dětí předškolního věku do konce 18. století*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978.
6. ČAPKOVÁ, D., *Dějiny teorie a praxe výchovy dětí předškolního věku do konce 18. století*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p. 1978.
7. ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, M., *Marie Riegrová rodem Palacká její život a skutky*. Praha: Obec Pražská, 1892.
8. ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, M., *Ochrana chudé a opuštěné mládeže*. V Praze: Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek, 1887.
9. DOSTÁL, A., OPRAVILOVÁ, E., *Úvod do předškolní pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.
10. GAŠPAROVÁ, E., MIŇOVÁ, M., *Od detskej opatrovne k materskej škole*. Slovenský výbor Svetovej organizácie pre predškolskú výchovu, 2009, ISBN 978-80-970266-0-8.
11. HORÁK, J., KRATOCHVÍL, M., *Nástin dějin pedagogiky*. Liberec: Technická univerzita, Liberec: Vysokoškolský podnik s.r.o. 2001, ISBN 55-017-01.
12. CHLUP, O., RATHAUS, L., *Nová škola mateřská*. V Praze: Svaz učitelek škol mateřských, 1929.
13. JARNÍKOVÁ, I., *Výchovný program mateřských škol: přehled výchovných prostředků a jak jich užívati ve výchově malých dětí*. Praha: vlastní náklad. 1927.

14. JEŘÁBKOVÁ, B., *Mateřská škola jako životní prostor*. Brno: Moravská zemská knihovna, 1993, ISBN 80-210-0830-X.
15. JÍROVÁ, M., STRNAD, S., *Metodika výchovné práce v jeslích a v mateřských školách*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p. 1968.
16. JÍROVÁ, M., STRNAD, S., *Metodika výchovné práce v jeslích a v mateřských školách*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1968.
17. JÍROVÁ, M., BĚLINOVÁ, L., KÁDNEROVÁ, B., *Rok v mateřské škole*. Praha: Státní pedagog. Nakladatelství, 1960.
18. JÚVA, V., *Stručné dějiny výchovy – I. díl*. Brno: rektorát UJEP 1969.
19. KLADNER, O., *Vývoj a dnešní soustava školství*. V Praze: Sfinx, Bohumil Janda, 1938.
20. KLADNER, O., *Základy obecné pedagogiky*. Praha: Unie 1925.
21. KLIKA, J., SOKOL, J., *Stručný slovník paedagogický*. Praha: Odbor literárně-paedagogický při Ústředním spolku jednot. učit. V Čechách 1895.
22. KLÍMOVÁ, M., *Metodika jazykové výchovy na mateřské škole* Praha: Státní pedagogické nakladatelství SPN, 1957.
23. KNIHA, *Národní škola ČSR*. Praha: Společnost pedagogického musea, 1930, 36s.
24. K VÝCHOVĚ DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU, Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1960.
25. KOMÁREK, V., *Národní škola ČSR zkušenosti a směrnice*, V Praze: Společnost pedagogického musea, 1930.
26. KOŤÁTKOVÁ, S., *Dítě a mateřská škola*. Praha: Grada Publishing, 2008, ISBN 978-80-247-6907-3.
27. KOVÁŘÍČEK, V., KOVÁŘÍČKOVÁ, I., *Vývoj školských soustav v českých zemích*. Olomouc: rektorát Univerzity Palackého 1979.
28. MIŠURCOVÁ, V., ČAPKOVÁ, D., A MÁTEJ, J., *Úvod do dějin předškolní pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987.
29. MIŠURCOVÁ, V., FIŠER, J., FIXL, V., *Hra a hračka v životě dítěte*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 1980.
30. MIŠURCOVÁ, V., VOBOŘILOVÁ, H., *Praha a její mateřské školy*. Praha: Pedagogický ústav hl. m. Prahy, 1980.
31. MONATOVÁ, L., *Předškolní pedagogika 20. století*. Brno: Sborník prací Filozofické fakulty, 1989, 31s.

32. MOŠNER, F., *Pěstounka, čili Vychovávání malých dětí mimo školu*. Praha: Nákladem Moravské národní jednoty, 1851.
33. OPRAVILOVÁ, E., GEBHARTOVÁ, V., *Rok v mateřské škole*. Praha: Portál 2011, ISBN 978-80-7367-703-9.
34. PAVLOVSKÁ, M., SYSLOVÁ, Z., & ŠMAHELOVÁ, B., *Dějiny předškolní pedagogiky*. Brno: Masarykova univerzita 2012, ISBN 978-80-210-5981-8.
35. PRAŽÁK, F., *České dítě*. Praha: Melantrich 1948.
36. PROGRAM VÝCHOVNÉ PRÁCE PRO JESLE A MATEŘSKÉ, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p. 1978.
37. PRŮCHA, J., a KOL. *Předškolní dítě a svět vzdělávání: Přehled teorie, praxe a výzkumných poznatků*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, ISBN 978-80-7552-323-5.
38. PRŮCHA, J., KOŤÁTKOVÁ, S., *Předškolní pedagogika: Učebnice pro střední a vyšší odborné školy*. Praha: Portál, 2013, ISBN 978-80-262-0495-4.
39. RADA PRO ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ PŘI VLÁD ĀSR *Výchova k péči o životní prostředí na mateřských školách*. Praha: Nakladatelství technické literatury STNL1985
40. RANDÁK, J., *Dějiny českých zemí*. Praha: Knižní klub, 2011, ISBN 978-80-242-3205-8.
41. SÜSSOVÁ, A., *Kam jsme dospěli v hromadné výchově dětí*. Brno 1912.
42. SBOBODA, J., V., *Školka, čili prvopočáteční vyučování praktické, názorné, všestranné vyučování*. Praha: Knižní arcibiskupská knihtiskárna 1938.
43. SVOBODOVÁ, E., A KOL. *Vzdělávání v mateřské škole: Školní a třídní vzdělávací program*. Praha: Portál 2010, ISBN 978-80-7367-774-9.
44. SYSLOVÁ, Z., BURKOVIČOVÁ, R., KROPÁČKOVÁ, J., ŠILHÁNOVÁ, K. a L. ŠTĚPÁNKOVÁ. *Didaktika mateřské školy*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, ISBN 978-80-7598-276-6.
45. ŠAFRÁNEK, J., *Vývoj soustavy obecného školství v království Českém od roku 1769-1895*. Praha: F. Kytka knihkupec 1897, 199s.
46. ŠMELOVÁ, E., *Mateřská škola - Teorie a praxe I*. Olomouc: Univerzita Palackého 2004, 26-28s. ISBN 80-244-0945-3.
47. ŠTVERÁK, V., *Stručné dějiny pedagogiky*. Praha: SPN 1983.
48. VÁŇA, J. *Dějiny pedagogiky*. Praha: SPN 1960.
49. ŽIVOT LIST PRO VÝCHOVU V RODINĚ, ŠKOLE A SPOLEČNOSTI,

INTERNETOVÉ ZDROJE

Obrázek 1. Jan Vlastimír Svoboda. Infogram: Portál pro obrázky známých osobností [online]. Infogram: c2021 [cit. 17. 3. 2021]. Dostupné z: <http://www.bing.com>

Obrázek 2. Karel Chotek z Vojnína. Infogram: Portál pro obrázky známých osobností [online]. Infogram: c2021 [cit. 17. 3. 2021]. Dostupné z: <http://www.bing.com>

Obrázek 3. Fridrich Fröbel. Infogram: Portál pro obrázky známých osobností [online]. Infogram: c2021 [cit. 17. 3. 2021]. Dostupné z: <http://www.bing.com>

Obrázek 4. Marie Riegelová Palacká. Infogram: Portál pro obrázky známých osobností [online]. Infogram: c2021 [cit. 17. 3. 2021]. Dostupné z: <http://www.bing.com>

RVP PV. In: [online]. [cit. 5. 3. 2021]. Dostupné z: [RVP PV leden 2018.pdf, MŠMT ČR \(msmt.cz\)](#)

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 Přehled předškolních institucí na našem území v 19. století

Tabulka č. 2 Mezníky 20. století

Tabulka č. 3 Vzdělávací cíle RVP PV

Tabulka č. 4 Časový harmonogram diplomové práce

SEZNAM GRAFŮ

- Graf č. 1 Délka praxe respondentek
- Graf č. 2 Navštěvovala jste v dětství jesle, MŠ
- Graf č. 3 V kolika letech jste navštěvovala jesle, MŠ
- Graf č. 4 Navštěvovali vaši rodiče MŠ
- Graf č. 5 V kolika letech jste umístila své dítě do předškolního zařízení
- Graf č. 6 Které, kurikulární dokumenty jste používala během své praxe
- Graf č. 7 Které, byly podle Vás nejvíce přínosné pro rozvoj dítěte
- Graf č. 8 Které, byly nejméně přínosné pro rozvoj dítěte
- Graf č. 9 V čem se cítíte být přínosem pro děti v MŠ

SEZNAM ZKRATEK

MŠ – mateřská škola

RVP PV – Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

ŠVP – Školní vzdělávací program

TVP – Třídní vzdělávací program

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1

Otázky strukturovaného rozhovoru s ředitelkami mateřských škol

Příloha č. 2

Otázky strukturovaného rozhovoru s učitelkami mateřských škol

Příloha č. 3

Informovaný souhlas se zpracováním dat

Příloha č. 1 - Otázky strukturovaného rozhovoru s ředitelkami mateřských škol
Postoj k dítěti a dětství napříč generacemi

1. Jméno: (jen křestní)
2. Věk:
3. Funkce: (pracovní zařazení)
4. Délka praxe: (ve školství na pozici učitelka, ředitelka)
5. Počet dětí: (vlastních)
6. Počet vnoučat:
7. Kde se vidíte v budoucnosti
8. Jaké máte záliby
9. Co si představíte pod pojmem dětství?
10. Definujte pojem dítě.
11. Navštěvovala jste v dětství Jesle, MŠ?
12. V kolika letech jste nastoupila do Jeslí, MŠ?
13. Popište kladné vzpomínky na MŠ z doby vašeho dětství.
14. Popište záporné vzpomínky na MŠ z dob vašeho dětství
15. Navštěvovali vaši rodiče MŠ?
16. Jejich kladné a záporné vzpomínky?
17. Proč jste se rozhodla pro studium pedagogiky?
18. Jaký byl Váš první den ve funkci učitelky MŠ?
19. Jaké rozdíly vnímáte mezi dnešní MŠ a MŠ z dob vašeho dětství?
20. V kolika letech jste umístila své dítě (děti) do předškolního zařízení?
21. Popište jejich kladné a záporné vzpomínky na MŠ?
22. Které kurikulární dokumenty jste používala během své pedagogické praxe?
23. Které byly podle Vás nejvíce přínosné pro rozvoj dítěte?
24. Které byly nejméně přínosné pro rozvoj dítěte?
25. V čem se cítíte být přínosem pro děti v MŠ?
26. Jaké rozdíly vnímáte v dnešních dětech?
27. Proč jste se chtěla stát ředitelkou MŠ?
28. Jaký je (byl) Váš největší úspěch ve vztahu k dětem v MŠ?

Příloha č. 2 - Otázky strukturovaného rozhovoru s učitelkami mateřských škol

Postoj k dítěti a dětství napříč generacemi

1. Jméno: (jen křestní)
2. Věk:
3. Funkce: (pracovní zařazení)
4. Délka praxe: (ve školství na pozici učitelka, ředitelka)
5. Počet dětí: (vlastních)
6. Počet vnoučat:
7. Kde se vidíte v budoucnosti
8. Jaké máte záliby
9. Co si představíte pod pojmem dětství?
10. Definujte pojem dítě.
11. Navštěvovala jste v dětství Jesle, MŠ?
12. V kolika letech jste nastoupila do Jeslí, MŠ?
13. Popište kladné vzpomínky na MŠ z doby vašeho dětství.
14. Popište záporné vzpomínky na MŠ z dob vašeho dětství
15. Navštěvovali vaši rodiče MŠ?
16. Jejich kladné a záporné vzpomínky?
17. Proč jste se rozhodla pro studium pedagogiky?
18. Jaký byl Váš první den ve funkci učitelky MŠ?
19. Jaké rozdíly vnímáte mezi dnešní MŠ a MŠ z dob vašeho dětství?
20. V kolika letech jste umístila své dítě (děti) do předškolního zařízení?
21. Popište jejich kladné a záporné vzpomínky na MŠ?
22. Které kurikulární dokumenty jste používala během své pedagogické praxe?
23. Které byly podle Vás nejvíce přínosné pro rozvoj dítěte?
24. Které byly nejméně přínosné pro rozvoj dítěte?
25. V čem se cítíte být přínosem pro děti v MŠ?
26. Jaké rozdíly vnímáte v dnešních dětech?
27. Jaký je (byl) Váš největší úspěch ve vztahu k dětem v MŠ?

Příloha č. 3 - Informovaný souhlas se zpracováním dat

Informovaný souhlas

Svým podpisem stvrzuji, že se zcela dobrovolně účastním výzkumného šetření formou strukturovaného řízeného rozhovoru. Zároveň jsem byla obeznámena se zpracováním a využitím získaných materiálů.

Ve Frýdku-Místku dne:

.....

podpis

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Jana Maříková
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Dana Cibáková Ph.D.
Rok obhajoby:	2021

Název práce:	Postoj k dítěti a dětství napříč generacemi od prvních opatroven po dnešní mateřské školy
Název v angličtině:	Attitudes towards the child and childhood across generations from the first caregivers to today's kindergartens
Anotace práce:	Tato diplomová práce se zabývá postojem k dítěti a dětství napříč generacemi od prvních opatroven po dnešní mateřské školy. Teoretická část se zabývá dítětem a dětstvím v období prvních institucí pro předškolní děti až po stávající mateřské školy. Pomocí kvalitativní metody rozhovoru, odkryvám pohled a zároveň srovnávám postoj učitelů mateřské školy na danou problematiku. Výzkum byl prováděn se dvěma ředitelkami mateřských škol a šesti učitelkami různého věku.
Klíčová slova:	Dítě, dětství, opatrovna, mateřská škola, vzdělávací programy, kurikulární dokumenty.
Klíčová slova v angličtině:	Child, childhood, caregiver, kindergarten, curricular documents
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1 Otázky strukturovaného rozhovoru s ředitelkami mateřských škol Příloha č. 2 Otázky strukturovaného rozhovoru s učitelkami mateřských škol Příloha č. 3 Informovaný souhlas se zpracováním dat
Rozsah práce:	Stran 79
Jazyk práce:	čeština